

Katecheze papeže Františka o stáří

Obsah:

1. Milost času a smlouva životních období	2
2. Dlouhověkost	4
3. Stáří jako pramen lehkomyšlné mladosti	6
4. Odchod a odkaz: Vzpomínky a svědectví	9
5. Věrnost Božímu navštívení pro budoucí generaci	11
6. Cti otce a matku – láska k životní zkušenosti	13
7. Noemi, spolenectví mezi generacemi, které otevírá budoucnost	16
8. Eleazar, důslednost víry a dědictví cti	18
9. Judith. Obdivuhodné mládí, štědré stáří	20
10. Job – zkouška víry a požehnané očekávání	22
11. Kniha Kazatel: Temná nejistota životního smyslu a dění	25
12. Papež: Neskrývejte křehkost stáří	27
13. Nikodém. Jak se může člověk narodit, když je už starý?	29
14. Stáří je omezením i darem, zavrhnout ho znamená zradit život	31
15. Petr a Jan	33

1. Milost času a smlouva životních období

I stane se potom: Vyleji svého ducha na každé tělo. Vaši synové i vaše dcery budou prorokovat, vaši starci budou mít sny, vaši jinoši budou mít prorocká vidění. Rovněž na otroky a otrokyně vyleji v oněch dnech svého ducha. Avšak každý, kdo vzývá Hospodinovo jméno, se zachrání. (Joel 3,1-2.5)

Dokončili jsme katechezi o svatém Josefovi. Dnes začínáme katechetickou cestu, na které hledáme inspiraci v Božím slově o významu a hodnotě stáří. Zamysleme se tedy nad stářím. Již několik desetiletí se tento věk života týká skutečného "nového lidu", kterým jsou starší lidé. Ještě nikdy v historii lidstva nás nebylo tolik. Nikdy nás nebylo tolik jako nyní, nikdy nehrozilo takové riziko, že budeme odhozeni, jako nyní. Starší lidé jsou často považováni za "příítěž". V dramatické první fázi pandemie to byli právě oni, kdo zaplatil nejvyšší cenu. Už dříve byli tou nejslabší a nejzanedbanější částí společnosti: za života jsme je příliš nevidali a neviděli jsme je ani umírat. Také jsem našel Chartu práv starších lidí a povinností komunity: byla vydána vládami, není vydána církví, je to světská věc: je dobré, zajímavé vědět, že starší lidé mají práva. Bude dobré si ji přečíst.

Stáří je spolu s migrací jedním z nejpálčivějších problémů, kterým lidská rodina v současnosti čelí. Nejde jen o kvantitativní změny, ale o jednotu jednotlivých věkových skupin, tedy o skutečný referenční bod pro pochopení a ocenění lidského života v jeho celistvosti. Ptejme se sami sebe: existuje přátelství, existuje spojenectví mezi různými věkovými skupinami, nebo převládá oddělenost a zavržení?

Všichni žijeme v čase, kdy vedle sebe žijí děti, mladí lidé, dospělí a starší lidé. Poměr se však změnil: dlouhověkost se stala masovou a ve velké části světa se děti rodí pomálu. Mluvili jsme také o demografické zimě. Nerovnováze, která má mnoho důsledků. Dominantní kultura má za svůj jediný model mladého dospělého, tedy jedince, který je samostatný a zůstává mladý. Je však pravda, že mládí přináší plný smysl života, zatímco stáří představuje jen jeho vyprázdnění a ztrátu? Je to pravda? Obsahuje plný smysl života pouze mládí a stáří je vyprázdněním života, jeho ztrátou? Vyzdvihování mládí jako jediného věku, který je hoden ztělesňovat lidský ideál, spolu s pohrdáním stářím vnímaným jako slabost, úpadek nebo postižení, bylo dominantní ikonou totalitarismu dvacátého století. Zapomněli jsme na to?

Prodlužování života má strukturální dopad na dějiny jednotlivců, rodin a společností. Musíme si však položit otázku: odpovídá této skutečnosti jeho duchovní kvalita a jeho komunitní smysl? Možná by se starší lidé měli omluvit za svou umíněnost při přežívání na úkor druhých? Nebo je možné si jich vážit pro jejich dary, které přinášejí každému člověku pro jeho smysl života? V představách o smyslu života – a to právě v takzvaných "rozvinutých" kulturách – se stáří vyskytuje jen málo. Proč? Protože je považováno za věk, který nemá žádný zvláštní obsah ani vlastní smysl života. Lidé navíc nejsou dostatečně motivováni k tomu, aby je vyhledávali, a chybí jim osvěta, aby je dokázali docenit. Stručně řečeno, pro věk, který dnes tvoří rozhodující část prostoru komunity a zasahuje do třetiny celého života, existují – někdy – plány

pomoci, ale ne projekty existence. Plány pomoci ano, ale ne projekty, jak je naplno prožít. A to je nedostatek myšlení, představivosti, tvořivosti. Pod touto myšlenkou se skrývá to, že starší lidé jsou odpadním materiálem. V této kultuře odpadu jsou starší lidé odpadním materiálem.

Mládí je krásné, ale věčné mládí je velmi nebezpečná halucinace. Být starý je stejně důležité – a krásné – jako být mladý. Pamatujme si to. Spojenectví mezi generacemi, které lidem navrácí všechny věky života, je naším ztraceným darem a my si ho musíme vzít zpět. V kultuře plýtvání a v kultuře produktivity je třeba ho znovu najít.

Boží slovo má o této smlouvě mnoho co říci. Před chvílí jsme slyšeli Joelovo proroctví, kterým začala dnešní audience: "Vaši starci budou mít sny, vaši jinoši budou mít prorocká vidění" (3,1). Lze to vyložit takto: když se staří brání Duchu a pohřbívají své sny v minulosti, mladí už nevidí věci, které je třeba udělat, aby se otevřela budoucnost. Když naopak staří sdělí své sny, mladí jasně vidí, co mají dělat. Mladí lidé, kteří již nezpochybňují sny starých a bezhlavě míří za vizemi, které nedosahují jejich úrovně, budou mít problém nést svou přítomnost a nést i svou budoucnost. Pokud se prarodiče vrátí ke svým melancholiím, mladí lidé se budou ještě více starat o své chytré telefony. Obrazovka může zůstat zapnutá, ale život na ní vyhasne dříve, než přijde jeho čas. Není nejzávažnějším dopadem pandemie právě ztráta mladých lidí? Staří lidé mají zdroje již prožitého života, které mohou kdykoli využít. Budou stát stranou a přihlížet, jak mladí lidé ztrácejí svou vizi, nebo je budou doprovázet a podporovat jejich sny? Co udělají mladí tváří v tvář snům starých?

Moudrost dlouhé cesty, která provází stáří na jeho odcházení, je třeba prožívat jako nabídku smyslu života, nikoliv ji strávit jako setrvačnost v přežívání. Pokud stáří nevrátíme důstojnost života hodného člověka, je odsouzeno uzavřít se do sklíčenosti, která každého připraví o lásku. Tato výzva lidstva a civilizace vyžaduje naše odhodlání a Boží pomoc. Prosme Ducha svatého. Těmito katechezemi o stáří bych chtěl všechny povzbudit, aby své myšlenky a city investovali do darů, které přináší, a do dalších etap života. Stáří je dar pro všechny věkové kategorie. Je to dar zralosti, moudrosti. Boží slovo nám pomůže rozpoznat význam a hodnotu stáří; kéž nám Duch svatý také dá sny a vize, které potřebujeme. A chtěl bych zdůraznit, jak jsme slyšeli v Joelově proroctví na začátku, že důležité je nejen to, aby starší lidé měli ve společnosti místo moudrosti, kterou mají, prožitou historii, ale také to, aby s mladými vedli rozhovor, aby s nimi mluvili. Mladí musí mluvit se staršími a starší s mladými. Tento most bude předávat moudrost lidstvu. Doufám, že tyto úvahy budou užitečné pro nás všechny, abychom pokračovali v této zkušenosti, o které mluvil prorok Joel, že v dialogu mezi mladými a starými mohou staří dávat sny a mladí je mohou přijímat a nést dál. Nezapomínejme, že v rodinné i společenské kultuře jsou starší lidé jako kořeny stromu. Mají v sobě veškerou historii – a mladí jsou jako květy a plody. Pokud nepřichází míza, pokud tato "krev" - řekněme – nevychází z kořenů, nikdy nebudou moci vzkvétat. Nezapomínejme na básníka, kterého jsem mnohokrát uvedl: "Vše, co má strom, který kvete, pochází z toho, co má pod zemí" (Francisco Luis Bernárdez). Vše krásné, co společnost má, souvisí s kořeny starších lidí. Proto bych chtěl, aby se v těchto katechezích objevila postava staršího člověka, abychom dobře pochopili, že starší člověk není odpadní materiál: je požehnáním pro společnost.

2. Dlouhověkost

Toto je soupis Adamových potomků: V den, kdy Bůh stvořil Adama, učinil jej k Boží podobě, Jako muže a ženu je stvořil, Adam ve věku sto třiceti let zplodil syna ke své podobě, jako svůj obraz, a dal mu jméno Set. Adam byl živ po narození Seta osm set let a zplodil syny a dcery. Adam byl živ celkem devět set třicet let. (Gn 5, 1-5)

V biblickém vyprávění o rodokmenech praotců nás okamžitě zarazí jejich nesmírná dlouhověkost: mluví se tam o staletích! Kdy začíná stáří – ptáme se? A jaký význam má skutečnost, že tito starověcí otcové žijí tak dlouho po zplození svých dětí? Otcové a synové žijí společně, po staletí! Tato staletá kadence časů, vyprávěná rituálním jazykem, dává vztahu mezi dlouhověkostí a genealogií silný symbolický význam, velmi silný a hluboký.

Jako by předávání lidského života, tak nového ve stvořeném vesmíru, vyžadovalo pomalou a dlouhou iniciaci. Vše je nové, na počátku dějin bytosti, která je duch a život, vědomí a svoboda, vnímavost a odpovědnost. Nový život – lidský život – vnořený do napětí mezi svým původem "k obrazu a podobě" Boží a křehkostí svého smrtelného stavu, představuje novost, kterou je třeba teprve objevit. Vyžaduje dlouhou dobu iniciace, během níž je nezbytná vzájemná podpora mezi generacemi, aby dokázal porozumět zkušenostem a čelit záhadám života. Během této dlouhé doby dochází také k pozvolné kultivaci duchovních kvalit člověka. V jistém smyslu nám tento pocit nabízí každá změna epoch v lidských dějinách. Jako bychom museli znovu od nuly a pomalu začínat s otázkami po smyslu života, když se scénář lidského údělu naplní přemírou nových zkušeností a novými otázkami. Nahromadění kulturní paměti sice zajisté zvyšuje úroveň zručnosti, potřebné ke zvládnutí dosud neznámých proměn. Doba přeměn se zkracuje, ale doba asimilace vždycky vyžaduje trpělivost. Přílišná rychlost, která se zmocnila všech sfér našeho života, činí každou naši zkušenost povrchnější a méně "výživnou". Mladí lidé jsou nevědomými oběťmi tohoto rozkolu mezi časem na ciferníku, který chce být odkroucen, a časem života, který vyžaduje náležité "kvašení". Dlouhý život umožňuje zakusit tyto dlouhé časy a škody způsobené spěchem.

Stáří si jistě žádá pomalejší rytmus, avšak není to jen doba setrvačnosti. Míra těchto rytmů otevírá totiž každému člověku prostor smyslu života, který kvůli posedlosti rychlostí zůstává neznámý. Ztráta kontaktu s pomalým rytmem stáří uzavírá tyto prostory pro všechny. V této perspektivě jsem zamýšlel Den prarodičů, ustanovený na poslední červencovou neděli. Spojenectví mezi dvěma krajními generacemi života – mezi dětmi a starými lidmi – pomáhá také dalším dvěma – mladým lidem a dospělým – aby se do něho zapojili a učinili existenci každého bohatší v lidství. Je zapotřebí vést dialog mezi generacemi. Pokud totiž neexistuje dialog mezi mladými a starými, mezi dospělými, každá generace zůstává izolovaná a nemůže

předávat své poselství. Mladý člověk, který nevnímá vazbu ke svým kořenům, jimiž jsou prarodiče, nedostává sílu – stejně jako strom bere sílu ze svých kořenů – a roste špatně, jeho růst je nezdravý, nedostává se mu opěrných bodů. Proto je nutné usilovat o mezigenerační dialog, jako o určitou lidskou nutnost. A tento dialog je důležitý právě mezi prarodiči a vnoučaty, kteří představují dvě krajní generace.

Představme si město, v němž je soužití různých věkových kategorií nedílnou součástí celkového designu jeho prostředí. Zamysleme se nad utvářením láskyplných vztahů mezi stářími a mláďími, které by mohly ozařovat styl všech vztahů. Překrývání generací by se stalo zdrojem energie pro skutečně viditelný a životný humanismus. Moderní město bývá nepřátelské vůči starším lidem (a nikoli náhodou také vůči dětem). Tato společnost, která má skartačního ducha a skartuje tolik nechtěných dětí, odstrkuje také staré lidi. Odstrkuje je, jako něco, co není k ničemu, odkládá je do domova důchodců, do útulku... Přílišná rychlost nás dostává do odstředivky, která nás rozmetává jako konfety. Naprosto ztrácíme pojem o celku. Každý se drží svého kousku, pluje na proudech tržního města, pro které pomalý rytmus znamená ztrátu a rychlost peníze. Přílišná rychlost život rozmělnuje, nečiní ho intenzivnějším. Moudrost vyžaduje určité "plýtvání časem". Když se vrátíš domů a vidíš svého synka nebo dcerku, "ztrácíš čas", ale rozhovor, který s ním vedeš, je pro společnost zásadní. A když přijdeš domů a je tam váš dědeček nebo babička, kterým to třeba už úplně dobře nemyslí, nebo částečně ztratili schopnost mluvit, a ty se jim věnuješ, "ztrácíš čas", ale toto "ztrácení času" posiluje lidskou rodinu. Je třeba trávit čas – čas, který není výdělečný – s dětmi a starými lidmi, protože nám dávají jinou schopnost, jak hledět na život.

Pandemie, v níž jsme stále nuceni žít, si vynutila – bohužel velmi bolestivě – zastavení bláznivého kultu rychlosti. A v tomto období prarodiče působili jako zábrana určité afektivní "dehydratace" nejmladších. Viditelné spojení generací, které harmonizuje jejich časy a rytmy, nám vrací naději, že nežijeme nadarmo. A každému z nás navrácí lásku k našemu zranitelnému životu a zamezuje cestu k posedlosti rychlostí, která ho jednoduše pohlcuje. - Klíčovým heslem je "ztrácet čas". Ptám se každého z vás: Umíte ztrácet čas, nebo vás stále žene rychlost? - "Ne, spěchám, teď nemůžu..."? - Umíte ztrácet čas s prarodiči, se starými lidmi? Umíte ztrácet čas hrou s dětmi? To je prubířský kámen. Přemýšlejte o tom. Právě toto navrácí lásku k našemu zranitelnému životu, přehrazuje – jak jsem řekl – cesty posedlosti rychlostí, která život pohlcuje. - Rytmus stáří je nepostradatelným zdrojem pro pochopení smyslu života poznačeného časem. Staří lidé mají svůj vlastní rytmus, ale je to rytmus, který nám pomáhá. Díky tomuto zprostředkování se stává důvěryhodnější nasměrování života k setkání s Bohem; záměr, který je skryt ve stvoření člověka "k jeho obrazu a podobě" a je zpečetěn v Božím Synu, který se stal člověkem.

Délka lidského života se dnes prodlužuje. To nám dává příležitost prohloubit spolenectví mezi všemi životními fázemi a smyslem života v jeho celistvosti. Není to tak, že by život měl smysl jen v dospělosti, od 25 do 60 let. Život má smysl od narození až do smrti, měli bychom být schopni komunikovat s každým, dokonce navazovat afektivní vztah s každým, aby naše zralost byla bohatší, silnější.

Kéž nám Duch svatý dá inteligenci a sílu k této reformě. Arogance hodinového času se musí proměnit v krásu rytmu života. V tom spočívá reforma, kterou bychom měli provést ve svých srdcích, v rodině a ve společnosti. Opakují: jakou reformu? Změnit aroganci hodinového času v krásu rytmu života. Proměňte aroganci času, který nás stále někam žene, v rytmus života. Spolenectví mezi generacemi je nezbytné. Ve společnosti, kde staří nemluví s mladými, mladí nemluví se starými, dospělí nemluví se starými ani s mladými, se dospívá ke sterilitě bez budoucnosti; taková společnost nehledí k obzoru, ale sama na sebe. A stává se osamělou. Bůh ať nám pomáhá najít správnou hudbu, která by sladila různé věky – mladé, staré a dospělé – všechny dohromady, do krásné symfonie dialogu.

3. Stáří jako pramen lehkomyšlné mladosti

Když Hospodin viděl, že mnoho je lidské špatnosti na zemi a že veškeré myšlení a snažení jejich srdce stále jen směřuje ke zlému, litoval Hospodin, že udělal lidi na zemi, a velmi se zarmoutil. Řekl: „Zahubím lidi, které jsem stvořil z povrchu země: s lidmi i dobytek, lezoucí havěť i nebeské ptactvo. Mrzí mě, že jsem je udělal.“ Noe však našel milost v Hospodinových očích. (Gn 6,5-8)

Biblický příběh nám symbolickým jazykem své doby vypráví cosi ohromujícího: Boha natolik roztrpčila lidská nepravost, která se rozmohla jako normální životní styl, že považoval stvoření lidí za omyl a rozhodl se je vyhladit. Bylo to radikální řešení, které mohlo být paradoxním rubem k milosrdenství, protože by již neexistovali lidští tvorové, dějiny, soud ani zavržení a mnohé oběti, předurčené k rozkladu, násilí, nespravedlnosti by byly provždy ušetřeny.

Nestává se někdy též nám, když nás zmáhá pocit bezmoci vůči zlu, anebo malomyslníme kvůli poslům neblahých zpráv, že se domníváme, jak by bylo lepší vůbec se nenarodit? Máme snad důvěřovat některým nedávným teoriím, které označují lidský druh v životě naší planety za evoluční škodu? Je vše negativní? Nikoli.

Jsme skutečně pod tlakem a vlivem protichůdných podnětů, které v nás vyvolávají zmatek. Na jedné straně sršíme optimismem z věčného mládí, zažehnutého neobyčejným technickým pokrokem, který před nám vykresluje budoucnost oplývající stroji výkonnějšími a rozumnějšími, než jsme my sami, jež budou léčit naše neduhy a promýšlet nejlepší možná řešení zaručující naši nesmrtelnost, tedy robotický svět. Na straně druhé jakoby se naše

obrazotvornost stále více zaměřovala na výjevy konečné katastrofy, při níž vyhyne. Něco takového by se stalo při případné jaderné válce. „Den poté“ – pokud zůstaneme naživu – bude nutné začít nanovo. Naprostá zkáza, aby se začalo od nuly. Samozřejmě nechci znevažovat pokrok, avšak zdá se, že naším podvědomím se stále více rozpíná symbol potopy. Nynější pandemie ostatně nikterak lehce zatížila naši představivost o věcech, na kterých skutečně záleží v životě a jeho osudech.

Když se v tomto biblickém příběhu jedná o záchranu před zánikem a potopou pozemského žití, Bůh tento úkol svěřuje nejstaršímu ze všech, Noemovi, muži „spravedlivému“. Kladu si otázku, zachraňuje stáří svět? V jakém smyslu? A jak stáří zachraňuje svět, v obzoru pozemského života anebo pouze přežitím až do potopy?

Ježíšova slova, která se odvolávají na Noemovu dobu, nám napomohou k prohloubení smyslu oné biblické stránky, kterou jsme vyslechli. Když Ježíš mluví o konci časů, praví: „Jako bylo v době Noemově, tak tomu bude v době Syna člověka: jedli a pili, ženili se a vdávali až do dne, kdy Noe vstoupil do archy a přišla potopa a zahubila všechny“ (*Lk 17, 26-27*). Jíst, pít, ženit a vdávat se je však něco zcela normálního, a nikoli příklady nějaké zpuštění. V čem tedy spočívá zkaženost? Ježíš ve skutečnosti klade důraz na to, že pokud se lidé omezí na výlučné vychutnávání života, přestávají dokonce vnímat svou hříšnost, která umrtvuje jejich důstojnost a zamožuje ji jedem. Když se vytratí vnímání zkaženosti, stane se z ní cosi normálního: vše totiž můžeme zaplatit, opravdu vše! Lze nakupovat a prodávat – názory i skutky spravedlnosti – to vše je v obchodním i profesionálním světě obvyklé. Zkaženost se lehkomyšlně prožívá, jako by byla součástí běžného lidského blahobytu. Když něco jen pomalu postupuje kupředu, třeba nějaký proces, kolikrát slýcháváme, že za úplatu jej někdo může urychlit. Všichni to dobře známe a korupce se jeví jako normální součást bytí, což je ošklivé. Dnes dopoledne jsem o tom mluvil s jedním pánem. Životní statky se tak spotřebovávají a užívají bez obav o duchovní kvalitu života, bez péče o životní prostředí ve společném domově. Vše je třeba zužitkovat, aniž bychom se starali o pokoření a skličnost, jimiž mnozí lidé trpí a o zlo ve společnosti. Dokud lze běžný život naplnit „blahobytem“, nechceme přemýšlet o tom, co jej zbavuje spravedlnosti a lásky. „Mně se daří dobře! Proč bych myslel na problémy, války, lidskou bídu, chudobu a špatnost? Je mi dobře a na druhých mi nezáleží“, to je podvědomé smýšlení, které nás vrhá do zkorumpovaného života.

Může se zkaženost stát normalitou? Bratři a sestry, bohužel ano. Lze dýchat zkažený vzduch stejně, jako dýcháme kyslík. To je ale normální, namítnete, když chcete, abych vám něco rychle vyřídil, co mi za to dáte? Je to normální, ale není to dobré, je to špatné! Co vede do této zkaženosti? Jediné: bezstarostnost, která se obrací výhradně k péči o sebe sama. Právě tudy vstupuje do života zkaženost, která jej přivádí do záhuby. Zkorumpovanost čerpá značný prospěch z této nedobré lehkomyšlnosti. Když se člověku vše daří a nezáleží mu na druhých,

tato bezstarostnost utlumuje jeho obranyschopnost, zatemňuje svědomí a – leckdy bezděky – z nás činí spoluvíníky. Zkaženost se totiž nikdy nepohybuje osamoceně, člověk má pokaždé spoluvíníky, protože korupce se stále více rozšiřuje.

Stáří se ocitá ve vhodném postavení k tomu, aby odhalilo podvod této standardizace života, posedlého požívačností a zbaveného niternosti, života ochuzeného o myšlení, obět, zvnitřnění, krásu, pravdu, spravedlnost, lásku. Výjimečná vnímavost stařeckého věku k projevům pozornosti, hnutím mysli a citům, které nás polidšťují, by se měla stát posláním mnohých seniorů a jejich volbou z lásky vůči novým generacím. Je na nás, abychom byli na poplach: „Dejte si pozor na zkaženost, která nikam nevede“. Dnes se žádá moudrost starců, abychom se obrátili proti korupci. Nová pokolení od nás, starých lidí, očekávají slova, která by byla prorocká a otevřela cestu novým perspektivám, ležícím mimo tento lehkomyšlný zkažený svět, uvyklý úplatkářství. Boží požehnání si volí stáří právě kvůli tomuto natolik lidskému a polidšťujícímu charismatu. Jaký smysl má mé stáří? Každý z nás seniorů se na to může tázat. Smysl spočívá v tomto: z vlastní zkušenosti prorocky upozornit na korupci jako na nikam nevedoucí cestu. My staří máme být proroky odsuzujícími zkaženost, jako to učinil Noe ve své době, protože jemu jedinému Bůh důvěřoval. Ptám se vás všech i sám sebe: Máám srdce dostatek otevřené proto, abych dnes prorokoval proti zkaženosti? Je špatné, když si staří lidé uchovají tytéž zkažené návyky ze svého mládí. Pomysleme na biblický příběh o Zuzaniných soudcích, kteří jsou příkladem nemorálního stáří. S takovým stářím nelze prorokovat před mladými generacemi.

Noe je vzorem stáří, které není mravně upadlé, nýbrž rodí život. Noe nekáže, nestěžuje si, neobviňuje, ale ujímá se budoucnosti ohroženého pokolení. My staří máme pečovat o mladé a děti, kterým hrozí nebezpečí. Noe buduje archu přijetí, na níž dává vejít lidem i zvířatům. Svou starostí o život ve všech jeho formách plní Boží pokyn a opakuje laskavé a velkorysé stvořitelské gesto, tedy ve skutečnosti totéž smýšlení, které podnítilo Boží příkaz: nové požehnání, nové stvoření (srov. *Gn 8,15-9,17*). Noemovo povolání je nadále aktuální a svatý patriarcha se za nás ještě musí přimlouvát. A my, ženy a muži určitého věku – abych neuzil slova „staří“ a někoho neurazil – nezapomínejme, že máme možnost moudře říci druhým: „Podívej, tato cesta zkaženosti nikam nevede“. Máme být dobrým vínem, které ve své uzrállosti přináší dobré, nikoli špatné poselství.

Vyzývám dnes všechny lidi jistého věku, abych neřekl staří...Dávejte pozor: vaší odpovědností je pranýřovat lidskou zkaženost, ve které žijeme a v níž jakoby – za naprostého relativismu – bylo vše povoleno. Jděme vpřed. Svět potřebuje silné mladé lidi a moudré starce. Prosme Pána o milost moudrosti.

4. Odchod a odkaz: Vzpomínky a svědectví

Hospodin mu řekl: „To je ta země, o níž jsem přísahal Abrahámovi, Izákovi a Jakobovi: ‘Dám ji tvému potomstvu.’ Ukázal jsem ti ji, ale nepřejdeš tam.“ A Mojžíš, Hospodinův služebník, tam zemřel v moabské zemi podle Hospodinova slova. Mojžíšovi bylo sto dvacet let, když zemřel, jeho oči nezeslábly, jeho životní síla nezmizela. Jozue, syn Nunův, byl plný ducha moudrosti, neboť Mojžíš vložil na něj své ruce. Synové Izraele ho poslouchali, a tak vykonali příkaz, který dal Hospodin Mojžíšovi. (Dt 34, 4-5. 7. 9a)

V Bibli popisu smrti starého Mojžíše předchází jeho duchovní závěť, nazývaná "Mojžíšova píseň". Tento chvalozpěv je především krásným vyznáním víry a zní takto: " Hlásám Hospodinovo jméno, přiznejte velikost našemu Bohu! On je Skála. Jeho dílo je dokonalé, na všech jeho cestách je právo. Bůh je věrný a bez podlosti, je spravedlivý a přímý." (Dt 32,3-4). Je to však také vzpomínka na dějiny prožité s Bohem, na dobrodružství lidí, kteří se zformovali z víry v Boha Abraháмова, Izákova a Jákobova. A tak Mojžíš vzpomíná i na hořkost a zklamání samotného Boha: jeho věrnost je neustále vystavována zkoušce kvůli nevěrnosti jeho lidu. Věrný Bůh a reakce nevěrného lidu: jako by lidé chtěli vyzkoušet Boží věrnost. A on vždy zůstává věrný a blízký svému lidu. Právě to je jádrem Písně Mojžíšovy: Boží věrnost, která nás provází po celý život.

Když Mojžíš vyslovuje toto vyznání víry, stojí na prahu zaslíbené země a také na prahu svého odchodu ze života. Bylo mu sto dvacet let, píše se ve zprávě, "ale zrak mu nepohasl" (Dt 34,7). Ta schopnost vidět, skutečně vidět, dokonce vidět symbolicky, jak to mají starší lidé, kteří vidí věci, hlubší smysl věcí. Životnost jeho pohledu je vzácným darem: umožňuje mu s potřebnou jasností předávat dědictví dlouhé životní zkušenosti a víry. Mojžíš vidí historii a předává ji dál; staří vidí historii a předávají ji dál.

Stáří, které je obdařeno touto prozíravostí, je vzácným darem pro generaci, která přijde po něm. Osobní a přímé naslouchání příběhu prožívané víry se všemi jejími vzestupy a pády je nenahraditelné. Čtení v knihách, sledování ve filmech, konzultace na internetu, ať už jsou jakkoli užitečné, nikdy nebudou totéž. Toto předávání – které je skutečnou tradicí, konkrétním předáváním ze starých na mladé! - tento přenos dnes velmi chybí a stále více chybí novým generacím. Proč? Protože tato nová civilizace má představu, že staří jsou odpad, že staří se musí odstranit. To je brutální! Ne, tak to nejde. Přímé vyprávění od člověka k člověku má tón a způsob komunikace, které žádné jiné médium nemůže nahradit. Starý člověk, který žije dlouho a dostane dar jasného a vášnivého svědectví o své historii, je nenahraditelným požehnáním. Jsme schopni rozpoznat a ctít tento dar starých lidí? Jde dnes předávání víry – a smyslu života – touto cestou naslouchání starším lidem? Mohu podat osobní svědectví.

O nenávisti a zlobě ve válce jsem se dozvěděl od svého dědečka, který v roce 1914 bojoval na Piavě. Protože mi vyprávěl o válečném utrpení. A to se nenaučíte z knih ani jinak, to se naučíte tímto způsobem, předáváním z prarodičů na vnoučata. A to je nenahraditelné. Přenos životních zkušeností z prarodičů na vnoučata. Dnes tomu tak bohužel není a má se za to, že prarodiče jsou materiál na odpis. Ne! Jsou živou pamětí národa a mladí lidé a děti musí naslouchat svým prarodičům.

V naší kultuře, která je tak "politicky korektní", se zdá, že je tato cesta v mnoha ohledech znemožněna: v rodině, ve společnosti i v samotném křesťanském společenství. Někteří dokonce navrhnou zrušení výuky dějepisu, protože se jedná o zbytečné informace o světech, které již nejsou důležité, což ubírá prostředky na poznání současnosti. Jako bychom se narodili včera!

Na druhou stranu předávání víry často postrádá vášeň "žité historie". Předávání víry nespočívá v tom, že říkáte "bla-bla-bla". Vypráví o zkušenosti víry. A tak je těžké přilákat lidi, aby si zvolili lásku navždy, věrnost danému slovu, vytrvalost v obětavosti, soucit se zraněnými a sklíčenými. Životní příběhy se samozřejmě musí proměnit ve svědectví a svědectví musí být věrné. Ideologie, která ohýbá dějiny podle svých představ, rozhodně není poctivá; propaganda, která přizpůsobuje dějiny k propagaci vlastní skupiny, není poctivá; dělat z historie tribunál, v němž se odsuzuje minulost a odrazuje se od jakékoli budoucnosti, není poctivé. Být spravedlivý znamená vyprávět historii takovou, jaká je, a dobře ji mohou vyprávět jen ti, kdo ji prožili. Proto je tak důležité naslouchat starším lidem, naslouchat prarodičům, je důležité, aby si s nimi děti povídaly.

Samotná evangelia vyprávějí požehnaný Ježíšův příběh upřímně, neskrývají chyby, nedorozumění, a dokonce ani zradu učedníků. Toto je příběh, toto je pravda, toto je svědectví. To je dar paměti, který "starší" církve předávají od samého počátku a předávají jej "z ruky do ruky" následující generaci. Bude dobré, když si položíme otázku: nakolik si ceníme tohoto způsobu předávání víry, předávání štafety mezi staršími členy společenství a mladými lidmi, kteří se otevírají budoucnosti? A tady si vzpomínám na něco, co jsem už mnohokrát řekl, ale rád bych to zopakoval. Jak se předává víra? "No, tady je kniha, prostudujte si ji": ne. To není způsob, jak předávat víru. Víra se předává v hovorovém jazyce, tedy v rodinné řeči, mezi prarodiči a vnoučaty, mezi rodiči a dětmi. Víra se vždy předává v nářečí, v tom důvěrně známém a zkušenostmi osvojeném dialektu. Proto je tak důležitý dialog v rodině, dialog dětí s prarodiči, kteří jsou těmi, kdo mají moudrost víry.

Občas se mi stane, že se nad touto zvláštní anomálií zamyslím. Dnešní katechismus křesťanské iniciace hojně čerpá z Božího slova a zprostředkovává přesné informace o dogmatech, morálce víry a svátostech. Často však chybí poznání církve, které vychází z naslouchání a svědectví skutečných dějin víry a života církevního společenství od počátku až po současnost. Jako děti

se učíme Božímu slovu v hodinách katechismu, ale jako mladí lidé se "učíme" být církví ve třídách globálních informačních médií.

Vyprávění o dějinách víry by mělo být jako Mojžíšovo kantikum, jako svědectví evangelii a Skutků apoštolů. Jinými slovy, příběh, který dokáže s dojetím připomínat Boží požehnání a věrně připomínat naše selhání. Bylo by dobré, kdyby katecheze od samého počátku zahrnovala návyk naslouchat z prožité zkušenosti starších lidí jasnému vyznání požehnání, které jsme od Boha dostali a kterého si musíme vážit, a věrnému svědectví o vlastních chybách, které musíme odstranit a napravit. Starší lidé vstupují do zaslíbené země, kterou si Bůh přeje pro každou generaci, když nabízejí mladým krásné zasvěcení svého svědectví a předávají jim příběh víry, víry v nářečí, v tom známém nářečí, v tom nářečí, které se předává od starých k mladým. Pak pod vedením Pána Ježíše vstoupí staří a mladí společně do jeho království života a lásky. Ale dohromady. Všichni v rodině, s tímto velkým pokladem, kterým je víra předávaná v nářečí.

5. Věrnost Božímu navštívení pro budoucí generaci

Tedy žil v Jeruzalémě jeden člověk, jmenoval se Simeon: byl to člověk spravedlivý a bohabojný, očekával potěšení Izraele a byl v něm Duch svatý. Od Ducha svatého mu bylo zjeveno, že neužije smrt, dokud neuvidí Pánova Mesiáše. Z vnuknutí Ducha přišel do chrámu, právě když rodiče přinesli dítě Ježíše, aby s ním vykonali, co bylo obvyklé podle Zákona. Vzal si ho do náručí a takto velebil Boha: „Nyní můžeš, Pane, propustit svého služebníka podle svého slova v pokoji, neboť moje oči uviděly tvou spásu, kterou jsi připravil pro všechny národy: světlo k osvětlení pohanům a k slávě tvého izraelského lidu.“ (Lk 2, 25-32)

V našem katechetickém cyklu na téma stáří se dnes zaměříme na jemný obraz, který vykreslil evangelista Lukáš a který ukazuje dvě starší postavy, Simeona a Annu. Smyslem jejich života před odchodem z tohoto světa je očekávání Božího navštívení. Čekali, až je přijde navštívit Bůh, tedy Ježíš. Simeon díky předtuše Ducha svatého ví, že nezemře dříve, než uvidí mesiáše. Anna navštěvuje chrám každý den a věnuje se bohoslužbě. Oba poznávají přítomnost Boží v dítěti Ježíši, který naplňuje jejich dlouhé čekání útechou a ulehčuje jim odchod ze života. Je to scéna setkání s Ježíšem a loučení.

Co se můžeme naučit od těchto dvou postav starších lidí plných duchovní vitality?

Především se dozvídáme, že věrné čekání bystří smysly. Ostatně, jak víme, Duch svatý dělá právě to: osvětluje smysly. Ve starobylém hymnu *Veni Creator Spiritus*, kterým i dnes vzýváme Ducha svatého, říkáme: "*Accende lumen sensibus*", rozsviť světlo smyslům, osvět' naše smysly. Duch je toho schopen: zostruje smysly duše navzdory omezením a zraněním

smyslů těla. Stáří tak či onak oslabuje citlivost těla: člověk je více slepý, hluchý... Avšak stáří, které se cvičilo v očekávání Božího navštívení, nezmešká jeho příchod: ba bude také více připraveno ho zachytit, bude mít větší citlivost přivítat Pána, až půjde kolem. Nezapomínejme, že křesťan má být pozorný k Pánovým návštěvám, protože Pán prochází našimi životy s vnuknutími, s pozváním, abychom byli lepší. A svatý Augustin říkal: "Bojím se Boha, když prochází kolem." - "Ale jak to, bojíš se?" - "Ano, bojím se, že si toho nevšimnu a nechám to projít." Je to Duch svatý, kdo připravuje naše smysly, aby pochopily, kdy nás Pán navštěvuje, jako to udělal se Simeonem a Annou.

Dnes to potřebujeme víc než kdy jindy: potřebujeme stáří vybavené živými duchovními smysly a schopné rozpoznat Boží znamení, ba přímo Boží znamení, kterým je Ježíš. Znamení, které nás vždy uvádí do krize: Ježíš nás uvádí do krize, protože je "znaméním rozporu" (Lk 2,34) - ale naplňuje nás radostí. Protože krize nemusí nutně přinášet smutek, ne: být v krizi a sloužit Pánu vám často přináší pokoj a radost. Anestezie duchovních smyslů – a to je špatné – anestezie duchovních smyslů, v excitaci a omámení těch tělesných, je rozšířeným syndromem ve společnosti, která pěstuje iluzi věčného mládí, a jejím nejnebezpečnějším rysem je, že je většinou nevědomá. Člověk si neuvědomuje, že je pod narkózou. A děje se to – dělo se to vždycky a děje se to i v naší době. Smysly jsou znečitlivěny, aniž by chápaly, co se děje; vnitřní smysly, smysly ducha, které umožňují poznat přítomnost Boha nebo přítomnost zla, jsou znečitlivěny a nerozlišují.

Když ztratíte citlivost hmatu nebo chuti, okamžitě si toho všimnete. Ale citlivost duše, tu můžete dlouho ignorovat, můžete žít, aniž byste si uvědomili, že jste citlivost duše ztratili. Nejde jen o přemýšlení o Bohu nebo náboženství. Necitlivost duchovních smyslů se týká soucitu a slitování, studu a výčitek svědomí, věrnosti a oddanosti, něžnosti a cti, odpovědnosti za sebe i starosti o druhé. Je to zajímavé: necitlivost vám nedovolí porozumět soucitu, nedovolí vám porozumět lítosti, nedovolí vám pocítit stud nebo výčitky svědomí za to, že jste udělali špatnou věc. Tak to je: znečitlivěné duchovní smysly všechno matou a člověk takové věci duchovně necítí. A stáří se stává takřikajíc první ztrátou, první obětí této ztráty citlivosti. Ve společnosti, která uplatňuje citlivost především kvůli požitku, může dojít pouze ke ztrátě pozornosti ke křehkému a převládne soutěž vítězů. A tak se ztrácí citlivost. Rétorika inkluze je samozřejmě rituální formulí každého politicky korektního diskurzu. Zatím však nepřináší skutečnou nápravu v praxi běžného soužití: kultura sociální ohleduplnosti se jen těžko rozvíjí. Ne: duch lidského bratrství – který jsem cítil, že je třeba znovu silně oživit – se pak podobá odloženým šatům, které je třeba obdivovat, to ano, ale... v muzeu. Ztrácíme lidskou citlivost, ztrácíme hnutí ducha, které nás činí lidmi.

Je pravda, že v reálném životě můžeme s dojemnou vděčností pozorovat mnoho mladých lidí, kteří jsou schopni toto bratrství plně ctít. V tom však spočívá problém: mezi svědectvím o této životní síle sociální ohleduplnosti a konformismem, který nutí mládež vyprávět jiný příběh, je propast, a to propast zaviněná. Co můžeme udělat pro překlenutí této mezery?

Z příběhu o Simeonovi a Anně, ale i z dalších biblických příběhů o stáří vnímavém k Duchu svatému, vyplývá skrytá indicie, která si zaslouží, abychom na ni upozornili. V čem spočívá

zjevení, které roznítí citlivost Simeona a Anny? Spočívá v tom, že v dítěti, které nezplodili a které vidí poprvé, rozpoznají jisté znamení Boží návštěvy. Uznávají, že nejsou protagonisty, ale pouze svědky. A když se jedinec smíří s tím, že nebude protagonistou, ale zapojí se jako svědek, jde to dobře: tento muž nebo žena dobře dozrává. Pokud má vždy touhu být protagonistou, tak na této cestě k plnosti stáří nikdy nedozraje. Boží navštívení se neprojevuje v životech těch, kteří chtějí být protagonisty a nikdy ne svědky, nepřivádí je na scénu jako záchrance: Bůh se neztělesňuje v jejich generaci, ale v generaci, která přijde. Ztrácejí svého ducha, ztrácejí vůli žít ve zralosti a, jak se obvykle říká, žijí povrchně. Je to velká generace povrchních lidí, kteří si nedovolí vnímat věci s citlivostí ducha. Ale proč si to nedovolí? Částečně z lenosti a částečně proto, že už nemohou: ztratili ji. Je špatné, když civilizace ztrácí citlivost ducha. Na druhou stranu je krásné, když najdeme starší, jako byli Simeon a Anna, kteří si zachovali citlivost ducha a dokázali pochopit různé situace, jako tito dva pochopili situaci, která byla před nimi a která byla zjevením mesiáše. Když jsou v tomto stavu, není v nich žádná zášť ani obviňování. Naopak, velké pohnutí a velká útěcha, pokud jsou duchovní smysly stále živé. Dojetí a útěcha z toho, že mohou vidět a oznámit, že dějiny jejich generace nejsou ztracené nebo promarněné, a to právě kvůli události, která se zhmotňuje a projevuje v generaci, která přichází po nich. A to je to, co cítí starší člověk, když si s ním jdou vnučata popovídat: cítí se oživení. "Ach, můj život je stále tady". Je tak důležité chodit za staršími lidmi, je tak důležité jim naslouchat. Je tak důležité s nimi mluvit, protože dochází k civilizační interakci, ke generační výměně mezi mladými a starými. A tak naše civilizace postupuje vyspělým způsobem vpřed.

Jen duchovní stáří může vydat toto svědectví, pokorné a oslnivé, které je pro všechny směrodatné a příkladné. Stáří, které kultivovalo citlivost duše, uhasí veškerou závist mezi generacemi, veškerou zášť, veškeré obviňování z příchodu Boha v nadcházející generaci, které přichází spolu s odchodem té vlastní. A právě to se stane otevřenému staršímu člověku při setkání s otevřeným mladým člověkem: odejde ze života, ale předá – v uvozovkách – svůj vlastní život nové generaci. A toto je rozloučení Simeona a Anny: "Nyní mohu v klidu odejít." Duchovní citlivost stáří dokáže věrohodně a definitivně rozbít soupeření a konflikty mezi generacemi. Starší lidé s touto citlivostí překonávají konflikt, jdou dál, jdou k jednotě, ne ke konfliktu. Pro člověka je to jistě nemožné, ale pro Boha ano. A dnes to tolik potřebujeme: citlivost ducha, zralost ducha, potřebujeme moudré starší, zralé duchem, kteří nám dodávají naději pro život!

6. Cti otce a matku – láska k životní zkušenosti

Kdo ctí otce, usmíruje své hříchy, kdo si váží matky, jako by sbíral poklady. Kdo ctí otce, dočká se radosti na vlastních dětech a bude vyslyšen, když se modlí. Kdo ctí otce, bude dlouho žít, kdo poslouchá otce, občerstvuje svou matku a slouží svým rodičům jako Pánu. Synu, ujmí se svého otce, když zestárne, a netrap ho, dokud je živ. Slábně-li mu rozum, ber na něj ohled a nepohrdej jím, když ty jsi v plné síle.

Kdo opustí otce, je jako rouhač, kdo se oboří na matku, je Pánem proklet“. (Sir 3,3-6.12-13.16)

Za pomoci Božího slova, které jsme dnes vyslechli, přecházíme k seniorské křehkosti. Stáří obzvláště poznamenávají prožitky zmatenosti a sklíčenosti, ztráty a opuštěnosti, zklamání a pochybnosti. Svou křehkost v dramatických, leckdy tragických životních situacích, můžeme přirozeně zakusit všichni, a to v jakémkoli údobí života. Ve stáří nicméně tyto pocity vzbuzují menší dojem a mohou vést okolí k určité přesycenosti, či dokonce je obtěžovat. Kolikrát jsme zaslechli, anebo jsme si pomysleli, jako jsou ti starci otravní. Neříkejte, že to tak není: vyslovili jsme to, mysleli jsme si to...V dětství a mládí závažná zranění oprávněně vyvolávají pocit nespravedlnosti a vzpoury, silnou reakci a zápas. Ve stáří naopak rány, včetně těch těžkých, nevnímáme nijak rozporuplně, protože život již uběhl. Staří lidé se tak poněkud vzdalují také z našich prožitků, či spíše je úmyslně vzdalujeme.

V běžné lidské zkušenosti má láska takřkajíc sestupnou tendenci: do života, který máme za svými zády, se nevrací ve stejné síle, v níž se vlévá do života, který dosud máme před sebou. Také v tomto se projevuje její nezištnost, jak odjakživa vědí rodiče a jak se rychle naučíme ve stáří. Navzdory tomu otevírá zjevení cestu k odlišnému oplácení lásky: je to cesta *úcty* k těm, kdo nás předcházeli. Cesta, ctící naše předky, a tudíž seniory.

Tato výjimečná láska, která se projevuje formou úcty, tedy něhy a respektu současně, adresované vůči stáří, je zpečetěna Božím přikázáním: „Cti svého otce i svou matku“ je slavnostní závazek, první z druhé desky Desatera. Nejedná se pouze o vlastního otce a matku, nýbrž o generaci a celá pokolení, která nás předcházela, a jejichž loučení může být pomalé a dlouhotrvající, čímž se vytváří čas a prostor k dlouhodobému soužití s jinými životními obdobími. Jinými slovy, jedná se o úctu vůči stáří.

Úcta je výstižné slovo k zarámování této oblasti navracení lásky, která se týká seniorského věku. Přijali jsme lásku od rodičů a prarodičů a nyní jim tuto lásku vracíme. Dnes jsme opětovně odkryli pojem „důstojnost“, jímž označujeme hodnotu úcty k životu každého člověka a péče o něj. Důstojnost se v podstatě rovná cti: ctít otce a matku, ctít staré lidi, znamená uznat jejich důstojnost.

Zamysleme se dobře na tímto krásným sklonem lásky, jímž je *úcta*. Péči o nemocného člověka, podpoře nesoběstačného člověka a záruce jejich obživy totiž *může taková úcta scházet*. Úcta se vytrácí, když se přílišná důvěrnost neprojevuje jako jemnost a láska, nýbrž mění se v hrubost a zneužití moci. Když se fyzická slabost vyčítá či dokonce trestá, jako by to byla nějaká vina. Když se pomatenost stává vstupní branou k zesměšňování a ubližování. Něco takového se může dít dokonce v domácím prostředí, v pečovatelských domovech, stejně jako na městských úřadech a veřejných prostranstvích. Pokud se v mladých lidech, byť nepřímou, podněcují povýšenecké – ba dokonce pohrdlivé – postoje vůči stáří, jeho slabostem a vratkosti,

vede to k hrůzným důsledkům a nepředstavitelným krajnostem. Mladí lidé, kteří, jak jsme mohli vidět, podpálí bezdomovcovy pokrývky, protože v něm spatřují pouze lidský odpad, jsou jen špičkou ledovce. Mnohdy se totiž domníváme, že senioři jsou takovýmto odpadem, anebo je sami odepisujeme. Lidský život, vzdálený mladické přitažlivosti a popudům, se jeví odepšaně. Skartace – to je to pravé slovo. Pohrdáme starými lidmi a odepisujeme je ze života, vytěšňujeme je stranou, vyhazujeme.

Toto opovržení, které tupí starého člověka, ve skutečnosti zneuctňuje nás všechny. Pokud ubližuji starému člověku na cti, haním sám sebe. Úryvek z knihy Sirachovcovy, který jsme na začátku vyslechli, se proto po právu tvrdě staví proti takové donebevolající pohaně. V tomto ohledu existuje jedna velice výrazná pasáž v Noemově příběhu, nevím, jestli si na ni vzpomenete. Starý Noe, který hrdinsky přestál potopu a dosud zdatně pracoval, leží obnažený ve stanu poté, co vypil o nějakou sklenku navíc. Již je starý, ale opil se. Jeho synové, kteří jej při probuzení nechtějí vystavit rozpakům, jej – s odvráceným zrakem – jemně a uctivě přikryjí. Je to velmi krásný text, vypovídající o patřičné úctě ke starému člověku. Jeho slabosti je třeba zakrývat, aby nezakoušel stud. Tento úryvek nám může hodně pomoci.

Navzdory veškerému hmotnému zajištění, které bohatší a zorganizované společnosti seniorům poskytují a na něž zajisté můžeme být pyšní, mám pocit, že zápas o splatnost oné zvláštní formy lásky, jíž je úcta, je dosud nedostatečný a nevyzrálý. Měli bychom se všemožně vynasnažit o jeho podporu a podnícení tím, že nabídneme co nejlepší společenskou a kulturní oporu lidem, kteří projevují vnímavost vůči této rozhodující podobě „civilizační lásky“. V tomto ohledu bych si dovolil poradit rodičům, aby ustavičně vodili své děti – v jejich dětství i mládí – ke starým lidem, i když jsou třeba nemocní a pomatení. Děti se totiž musí dozvědět, že toto je naše tělo, které nám umožnilo naši existenci. Prosím, nevytěšňujeme seniory. A jestliže není jiná možnost než seniorský domov, prosím, navštěvujte je a přivádějte za nimi děti. Staří lidé jsou ctí naší společnosti, tito starci otevírali její brány, na což děti někdy zapomínají. Dodám něco osobního: v Buenos Aires jsem rád a často chodil do domovů pro staré lidi, navštěvoval jsem jejich obyvatele. Jednou jsem se zeptal jedné paní, kolik má dětí. „Mám čtyři, všichni mají rodinu a vnoučata...“, začala mi vyprávět o své rodině. A na otázku, zda ji přijdou navštívit, ujist'ovala, že neustále. Když jsem vycházel z jejího pokoje, zdravotní sestra, která vše vyslechla, mi řekla: „Otče, lhala, aby kryla své děti, už šest měsíců sem nikdo nepřišel“. Toto je odpis starých lidí, představa, že jsou odpadový materiál. Prosím, je to těžký hřích. První velké přikázání a jediné, které hovoří o odplatě, totiž praví: „Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi“. Toto přikázání úcty ke starým lidem nás zahrnuje požehnáním, které nám odplácí dlouhým životem. Buďte tak laskavi, opatrujte staré lidi, i když mají pomatenou mysl, vždyť zpřítomňují dějiny, naši rodinu, jsme zde díky nim. Všichni můžeme říci: žiji díky tobě, babičko, dědečku. Prosím, nenechávejte je samotné.

Opatrovat staré lidi není otázkou kosmetiky nebo plastické chirurgie, nikoli. Je to spíše otázka úcty a výchovy mladých lidí, která by se měla změnit v úctu k životu a jeho údobím. Společná láska k lidství, včetně *úcty k životní zkušenosti*, není záležitostí starců. Měla by to spíše být ctižádost, díky níž se rozzáří mládí, které z této životní zkušenosti zdědilo ty nejlepší vlastnosti. Kéž nám moudrost Ducha svatého umožní, abychom rozkryli horizont této skutečné kulturní revoluce s nezbytnou energií.

7. Noemi, spojenectví mezi generacemi, které otevírá budoucnost

Noemi vyběhla cestou obě své snachy: „Jděte, vraťte se každá do domu své matky.“ Ale Rút jí odpověděla: „Nenaléhej na mne, abych tě opustila a vrátila se od tebe. Kamkoli půjdeš, půjdu, kdekoli zůstaneš, zůstanu. Tvůj lid bude mým lidem a tvůj Bůh mým Bohem. Kde umřeš ty, umřu i já a tam budu pochována. Ať se mnou Hospodin udělá, co chce! Rozdělí nás od sebe jen smrt.“ (Rút 1,8.16-17)

Dnes budeme pokračovat v úvahách o starých lidech, o prarodičích, o stáří – to slovo zní špatně, ale ne, staří lidé jsou skvělí, jsou krásní! A dnes se budeme inspirovat nádhernou knihou Rút, klenotem Bible. Rútino podobenství osvětluje krásu rodinných vazeb, které vznikají na základě vztahu mezi manželi, ale které toto pouto přesahují. Pouta lásky, která jsou schopna být stejně silná a v nichž vyzařuje dokonalost onoho mnohostěnu základních citů, které tvoří rodinnou gramatiku lásky. Tato gramatika vnáší život a generativní moudrost do všech vztahů, které tvoří komunitu. Ve srovnání s Písní písní je kniha Rút jako druhá část diptychu o manželské lásce. Je stejně důležitá a stejně zásadní a oslavuje sílu a poezii, které musí být obsaženy v generačních, příbuzenských, oddaných a věrných poutech, jež obklopují celou rodinnou soustavu. A dokonce se stávají schopnými v dramatických situacích života páru přinést nepředstavitelnou sílu lásky, která je schopna znovu oživit naději a budoucnost. Víme, že stereotypy o příbuzenských svazcích vzniklých manželstvím, zejména o svazku tchyně a snachy, hovoří proti této perspektivě. Ale právě proto je Boží slovo cenné. Inspirace vírou může otevřít horizont svědectví proti nejběžnějším předsudkům, cenný horizont pro celé lidské společenství. Zvu vás, abyste znovu objevili knihu Rút! Zejména v meditaci o lásce a v katechezi o rodině.

Tato malá kniha obsahuje také cenné poučení o spojenectví generací: když mládí dokáže obnovit nadšení starších – to je zásadní: když mládí obnoví nadšení starších – a když stáří dokáže znovu otevřít budoucnost zraněnému mládí. Starší Noemi, ačkoli je dojata náklonností svých snach, které ovdověly po jejích dvou synech, je zpočátku pesimistická ohledně jejich

osudu v národě, který jim není vlastní. Proto mladé ženy láskyplně povzbuzuje, aby se vrátily ke svým rodinám a začaly nový život. Říká: "Nemohu pro vás nic udělat." Už to se zdá být aktem lásky: stará žena bez manžela a bez dalších dětí trvá na tom, aby ji snachy opustily. Je to však také určitý druh rezignace: bez ochrany manžela není pro vdovy možná žádná budoucnost. A Rút to ví a této velkorysé nabídce se brání, nechce opustit svůj domov. Pouto, které vzniklo mezi tchyní a snachou, bylo požehnáno Bohem: Noemi nemůže žádat, aby byla opuštěna. Zpočátku se zdá, že Noemi je s touto nabídkou spíše smířená než z ní nadšená: možná si myslí, že toto podivné pouto zvýší riziko pro obě. V některých případech je třeba proti sklonu starých lidí k pesimismu působit láskyplným tlakem mladých.

Ve skutečnosti se Noemi, dojatá Rútinou obětavostí, vymaní ze svého pesimismu, a dokonce převezme iniciativu, čímž Rút otevře novou budoucnost. Poučuje a povzbuzuje Rút, vdovu po svém synovi, aby si v Izraeli našla nového manžela. Kandidát Bóaz prokazuje svou ušlechtilost tím, že brání Rút před muži, které zaměstnává. Toto riziko se bohužel vyskytuje i v dnešní době.

Rútino nové manželství je oslavováno a svět je opět v pokoji. Izraelské ženy říkají Noemi, že cizinka Rút má větší cenu než "sedm synů" a že jejich sňatek bude "požehnáním od Hospodina". Noemi, která byla plná hořkosti, dokonce říkala, že její jméno je hořkost, nyní, po smrti, znovu žije... znovuzrozená... a ve stáří pozná radost z účasti na generaci nového zrození. Podívejte se, kolik "zázraků" provází obrácení této staré ženy! Obrací se k závazku dát se s láskou k dispozici pro budoucnost generace zraněné ztrátou a ohrožené opuštěním. Faktory rekompozice jsou tytéž, které by podle pravděpodobnosti vyvozené zdravým rozumem měly vytvářet nepřekonatelné rozdíly. Víra a láska naopak umožňují jejich překonání: tchyně překonává žárlivost na vlastního syna, která je nebezpečná, láskou k Rútově novému svazku; izraelské ženy překonávají nedůvěru k cizinci (a když to udělají ženy, udělají to všichni); zranitelnost svobodné dívky, která čelí mužské moci, je smířena svazkem plným lásky a úcty.

A to vše jen proto, že mladá Rút zůstala neústupně věrná svazku, který byl vystaven etnickým a náboženským předsudkům. A navážu na to, co jsem říkal na začátku, dnes je tchyně mýtická postava: tchyni neříkám, že ji považujeme za ďábla, ale vždycky ji považujeme za špatnou... A tchyně je matka vašeho manžela, je to matka vaší ženy. Zamysleme se dnes nad tímto pocitem, že čím dál je tchyně, tím lépe. Ne! Je to matka, je stará. Jednou z nejkrásnějších věcí na babičkách je vidět vnoučata, když jejich děti mají děti, ožívají. Dobře se podívejte na vztah, který máte se svými tchyněmi... ano, někdy jsou trochu zvláštní, ale daly vám mateřství partnera, daly vám všechno. Udělejte jim alespoň radost, aby své stáří prožili šťastně. A ano, pokud mají nějakou vadu, ať ji napraví, i vám tchýním říkám: dávejte si pozor na jazyk, protože jazyk je jeden z nejošklivějších hříchů tchýní, dávejte si pozor.

A Rút v této knize přijímá svou tchyni a oživuje ji a stará Noemi se ujímá iniciativy, aby Rút znovu otevřela budoucnost, místo aby se jen těšila z její podpory. Pokud se mladí lidé otevrou vděčnosti za to, co dostali, a staří lidé se chopí iniciativy a znovu se chopí své budoucnosti, nic nezastaví rozkvět Božího požehnání mezi lidmi! Nechte mladé mluvit se svými prarodiči, nechte mladé mluvit se starými, nechte staré mluvit s mladými. Musíme tento most znovu pevně postavit, je v něm zdroj spásy, štěstí. Kéž nám Pán tímto způsobem pomáhá, aby v rodinách rostla harmonie, ta konstruktivní harmonie, která jde od starých k mladým, ten krásný most, který musíme střežit a nad kterým musíme bdít.

8. Eleazar, důslednost víry a dědictví cti

Jistému Eleazarovi, jednomu z předních znalců Zákona, který byl pokročilého věku a ušlechtilých rysů tváře, otevřeli násilím ústa a nutili ho pozřít vepřové maso. On odpověděl, aby jej poslali do podsvětí. „Nesluší se,“ řekl, „abychom se ve svém věku přetvařovali, protože by mnozí z mladých soudili, že Eleazar se ve svých devadesáti letech stal odpadlíkem. Ty bych pro své pokrytectví a okamžik prchavého života hanebně oklamal a na své stáří tak přivodil potupnou skvrnu. (1 Mak 18. 23c. 24-25

V této pouti katechezemi o stáří se dnes setkáváme s biblickou postavou jménem Eleazar, který žil za pronásledování Antiocha Epifana. Je to krásná postava, která vydává svědectví o výjimečném vztahu mezi stařeckou věrností a poctivostí víry. Byl to hrdý člověk! Chtěl bych hovořit právě o čestné víře, nikoli jen o její důslednosti, hlásání a odolnosti. Vážnost víry bývá pravidelně vystavována nátlaku, a to i násilnému, ze strany vládnoucí kultury, která se ji snaží znehodnotit tím, že s ní nakládá jako s archeologickým nálezem, starodávnou pověřivostí, zastaralou umíněností a podobně.

Biblické vyprávění, z něhož jsme vyslechli krátký úryvek, ale které by bylo pěkné přečíst celé, líčí příběh o Židech, které králův dekret nutil, aby pozřeli maso obětované modlám. Když přichází řada na Eleazara, všeobecně váženého a vlivného, devadesátiletého starce, královi dozorčí mu radí, aby vše předstíral a jen naoko pojedl masa, aniž by to učinil doopravdy. To je pokrytectví, náboženské pokrytectví, kterého je dost! Existuje mnohé náboženské, klerikální pokrytectví. Dozorčí tedy radí: „Zachovej se jako pokrytec, nikdo si toho nevšimne!“. Tak by se Eleazar zachránil a – jak dozorčí prohlašovali – ve jménu starého přátelství by vyhověl jejich soucitu a náklonnosti. Je to pokrytecké východisko. Vždyť, jak naléhali, se koneckonců jedná o nepatrné, bezvýznamné gesto – předstírat pokrm, ale nejíst.

Je to drobnost, ale klidná a pevná Eleazarova odpověď se odvolává na důvod, který nás musí zaujmout a jehož ústředním jádrem je toto: zneuctění víry ve stáří za hrstku dalších dní nelze

porovnávat s odkazem, který je třeba zanechat mladým lidem a všem budoucím pokolením. Eleazar byl skvělý muž. Stařec, který se po celoživotní důslednosti víry přizpůsobí a předstírá, že se jí zříká, odsuzuje novou generaci k přesvědčení, že veškerá jeho víra byla klamem a vnějším převlekem, který je možno odložit za domněnky, že si víru můžeme zachovat ve vlastním nitru. Tak tomu není, prohlašuje Eleazar, neboť takové chování nectí víru ani před Bohem. A účinky takového vnějšího zlehčování víry budou pustošivé pro vnitřní smýšlení mladých lidí. Pohleďme na zásadovost tohoto muže, který myslí na mladé lidi, na budoucí dědictví, na svůj národ.

Stáří se tudíž jeví jako rozhodující a nenahraditelný prostor tohoto svědectví – a to je krásné pro ty starší z vás! Starý člověk, který by vzhledem ke své zranitelnosti souhlasil s tím, že praktikování víry lze považovat za bezvýznamné, by mladé lidi přivedl k přesvědčení, že víra nemá reálný vztah k životu. Již od počátku by se jim jevila jako souhrn postojů, které je dle okolností možno předstírat nebo skrývat, protože žádný z nich není životně důležitý.

Starověká heterodoxní gnóze, což byla pro křesťanství prvních století velice mocná a svůdná léčka, rozvíjela právě tuto a již starou teorii: víra je spiritualita, nikoli praxe, síla myslí, nikoli forma života. Podle této hereze věrnost a čestnost ve víře nijak nesouvisí s chováním v životě, institucemi v rámci společenství a tělesnými symboly. Nijak se jich netýkají. Takový zorný úhel je velice lákavý, protože svým způsobem vyjadřuje nepopíratelnou pravdu, a sice skutečnost, že víru nelze nikdy zmenšit na soubor stravovacích pravidel či společenských praktik. Víra je něco jiného. Potíž je v tom, že gnostická radikalizace této pravdy maří realismus křesťanské víry. Křesťanská víra je totiž realistická, nespočívá v pouhém odříkávání Kréda, ale v jeho promýšlení, procítění a konání, činění rukama. Gnóze naopak navrhuje předstírání – důležité je mít vnitřní spiritualitu a pak si můžeš dělat, co chceš. To ale není křesťanské. Jedná se o první gnostickou herezi, která je nyní velice módní v mnoha duchovních centrech a vyprazdňuje svědectví těchto lidí, které vyjevuje konkrétní Boží znamení v životě společenství a odolává zvrácenosti myslí skrze tělesná gesta.

Gnostické pokušení, které je jednou – řekněme – z herezí, jednou ze současných náboženských úchylek, nepozbylo na aktuálnosti, protože v mnoha našich společenských a kulturních „trendových čarách“ bývá praktikování víry znázorňováno záporně, někdy formou kulturní ironie, jindy skryté marginalizace. Praxe víry je těmito gnostiky, kteří už existovali v Ježíšově době, považována za zbytečnou, ba spíše škodlivou vnějškovost, jako pozůstatek jakési zaostalosti či jako maskovaná pověřčivost. Jinými slovy, jako stařecká záležitost. Tlak, který tato nevybíravá kritika vyvíjí na mladé generace, je silný. Jistě, víme, že z praktikování víry se může stát bezduchá vnějškovost, což je jiné nebezpečí, pravý opak. I to je pravda. Avšak praxe víry sama o sobě taková vůbec není. Možná se žádá právě po nás, starcích, kteří zde ještě mezi námi jsou, toto velice důležité poslání: navrátit víře její čest, navrátit jí důslednost,

jakou dosvědčil Eleazar, důslednost až do konce. Praxe víry nesymbolizuje naši slabost, ale je spíše znamením její síly. Už nejsme nejmladší a když jsme se vydali Pánovou cestou, nebylo to z žertu! Nikoli.

Víra si zaslouží respekt a poctivost až do konce: změnila nám život, očistila mysl, naučila nás klanět se Bohu a milovat bližního. Pro všechny je požehnáním! Ovšem celá víra, nikoli jedna její část. Stejně jako Eleazar nebudeme o víře smlouvat kvůli hrstce klidných dní, nikoli, budeme důslední až do konce. Eleazar tak dospěl k mučednictví. Ve vši pokoře a pevnosti tak právě ve svém stáří dokážeme, že víra není jen „pro starce“. Naopak, je záležitostí života. Věřme Duchu svatému, který vše tvoří nové, a On nám jistě rád pomůže.

Drazí bratři a sestry, kteří jste pokročili v letech, abych neužil slova „staří“, jsme v téže skupině. Prosím, podívejme se na mladé lidi: pozorují nás. Hledí na nás. Nezapomínejte na to. Napadá mne onen pěkný poválečný film: „Děti se na nás dívají“. Můžeme říci totéž o mladých: mladí lidé se na nás dívají a naše důslednost je může navést na krásnou životní cestu. Případné pokrytectví jim naopak může hodně ublížit. Modleme se za sebe navzájem a kéž Bůh žehná všem seniorům.

9. Judith. Obdivuhodné mládí, štědré stáří

Po těch dnech odešel každý do svého dědictví a také Júdit odešla do Betúlie a zůstala při svém majetku. Byla ve své době slavná po celé zemi. Dožila se velmi vysokého věku a dočkala se v domě svého muže stáří sto pěti let. Svou komornou propustila na svobodu. Když zemřela v Betúlii, pohřbili ji v jeskyni jejího muže Menašeho a izraelský dům pro ni truchlil sedm dní. Před svou smrtí rozdělila svůj majetek všem příbuzným Menašeho, svého muže, a příbuzným svého pokolení. (Judit 16, 21. 23-24)

Dnes budeme hovořit o biblické hrdince Juditě. Závěr knihy, která nese její jméno – slyšeli jsme z ní úryvek – shrnuje poslední část života této ženy, která bránila Izrael před jeho nepřáteli. Judita je mladá a ctnostná židovská vdova, která díky své víře, kráse a chytrosti zachrání město Betúlii a judský lid před obléháním Holoferna, generála asyrského krále Nabuchodonozora, despotického nepřítele, který pohrdal Bohem. A tak svým rafinovaným způsobem jednání dokáže podříznout hrdlo diktátorovi, který se postaví proti zemi. Tato žena byla statečná, ale měla víru...

Po svém velkém dobrodružství se Judita vrací do svého města Betúlie, kde se dožívá krásného stáří až do svých sto pěti let. Tak, jak to přichází u mnoha lidí: někdy po intenzivním pracovním životě, někdy po dobrodružné existenci nebo po velkém odhodlání. Hrdinství se netýká jen velkých událostí, které se dostanou do centra pozornosti, například Judity, která

zabila diktátora, ale často se nachází v houževnatosti lásky, která se vlévá do obtížné rodiny a ve prospěch ohroženého společenství.

Judita se dožila více než sta let, což je zvláštní požehnání. Dnes však není neobvyklé, že vám po odchodu do důchodu zbývá tolik let života. Jak bychom měli interpretovat čas, který máme k dispozici, jak bychom ho měli co nejlépe využít? Dnes je to tak, že odcházím do důchodu a bude to trvat ještě mnoho let, a co mohu během těchto let dělat, jak mohu růst – ve věku, to je samo sebou, ale jak mohu růst v autoritě, ve svatosti, v moudrosti?

Pro mnoho lidí se vyhlídka na odchod do důchodu shoduje s vyhlídkou na zasloužený a vytoužený odpočinek od náročných a únavných činností. Stává se však také, že konec práce je zdrojem strachu a je očekáván s určitými obavami: "Co budu dělat teď, když se můj život vyprázdní od toho, co ho tak dlouho naplňovalo?" - to je otázka. Každodenní práce znamená také soubor vztahů, uspokojení z obživy, zkušenost, že máte svou roli, zaslouženou pozornost, práci na plný úvazek, což přesahuje pouhou pracovní dobu.

Samozřejmě je tu závazek, radostný i únavný, starat se o vnoučata, a prarodiče dnes hrají v rodině velmi důležitou roli při pomoci s výchovou vnoučat; víme však, že dnes se rodí stále méně dětí a rodiče jsou často vzdálenější, více odkázáni na cestování, s nepříznivou pracovní a životní situací. Někdy se také zdráhají svěřit prarodičům čas na výchovu a poskytují jim ho pouze v souvislosti s potřebou péče. Někdo mi však s ironickým úsměvem řekl: "Dnes jsou prarodiče v této sociálně-ekonomické situaci důležitější, protože mají důchod. Eh, takhle uvažují. I v oblasti výchovy a rodičovských vztahů se objevují nové potřeby, které nás nutí přetvořit tradiční spojenectví mezi generacemi.

Ptáme se však sami sebe, zda se snažíme o "přetváření"? Nebo jen trpíme setrvačností materiálních a ekonomických podmínek? Společná přítomnost generací se totiž prodlužuje. Snažíme se všichni společně o to, aby byla v nových podmínkách moderních společností lidštvější, láskyplnější a spravedlivější? Důležitou součástí povolání prarodičů je podpora jejich dětí ve výchově. Malé děti se učí síle laskavosti a respektu ke křehkosti: nenahraditelné lekce, které se snáze předávají a přijímají od prarodičů. Prarodiče se zase učí, že jemnost a křehkost nejsou jen znaky úpadku: pro mladé jsou to kroky, které dělají budoucnost lidskou.

Judita brzy ovdověla a neměla děti, ale jako starší žena mohla prožít období plnosti a klidu s vědomím, že naplno prožila poslání, které jí Pán svěřil. Pro ni je čas zanechat dobré dědictví moudrosti, laskavosti a darů pro rodinu a společenství: dědictví dobra, a nejen majetku. Když myslíme na dědictví, myslíme někdy na majetek, a ne na dobro, které bylo vykonáno ve stáří a které bylo zaseto, na dobro, které je tím nejlepším dědictvím, které můžeme zanechat.

Právě ve stáří Judita "dala svobodu své oblíbené služebnici". To je známkou starostlivého a lidského přístupu k blízkým lidem. Tato služebná ji doprovázela v době onoho dobrodružství, kdy přemohla diktátora a podřízla mu hrdlo. Ve stáří člověk trochu ztrácí zrak,

ale vnitřní pohled je pronikavější: vidíme srdcem. Člověk je schopen vidět věci, které mu dříve unikaly. Staří se umí dívat a umí vidět... Tak je to: Hospodin nesvěřuje své talenty jen mladým a silným: má talenty pro každého, na míru každému, i pro staré. Život našich komunit musí umět využívat talenty a charisma tolika starších lidí, kteří jsou již vzhledem ke svému věku v důchodu, ale jsou bohatstvím, které je třeba využít. To vyžaduje od samotných starších lidí tvůrčí pozornost, novou pozornost, velkorysou dostupnost. Dřívější dovednosti aktivního života ztrácejí svou roli omezením a stávají se zdrojem darování: vyučování, rady, budování, péče, naslouchání... Přednostně ve prospěch těch nejpostiženějších, kteří si nemohou dovolit žádné vzdělání nebo kteří jsou ponecháni napospas své osamělosti.

Judita osvobodila svou služebnou a všechny zahrnula pozorností. Jako mladá žena si svou odvahou získala úctu komunity. Jako starší si to zasloužila něhou, kterou obohacovala jejich svobodu a city. Judita není důchodkyně, která prožívá svou prázdnotu melancholicky: je to vášnivá starší žena, která naplňuje čas, který jí Bůh dává, dary. Doporučuji vám: vezměte někdy do ruky Bibli a vezměte si Juditinu knihu: je malá, dá se přečíst... má deset stránek, ne víc. Přečtěte si tento příběh odvážné ženy, která končí takto, s něhou, s velkorysostí, ženy, která je na výši. A takové bych si přál, aby byly všechny naše babičky: statečné, moudré a zanechaly nám dědictví ne v podobě peněz, ale v podobě moudrosti, kterou zasely do svých vnučat. Děkuji.

10. Job – zkouška víry a požehnané očekávání

Tu odpověděl Job Hospodinovi a řekl: „Vím, že zmůžeš všechno, že ti není nemožný žádný záměr. Kdo by mohl neznalostí zatemňovat prozřetelnost? Přesto jsem mluvil o věcech, jimž nerozumím, vyšších než já, které nemohu chápat. Prosím, poslouchej, já budu mluvit, zeptám se tě, ty mi odpověz! Zvěděl jsem o tobě jen podle doslechu, ale nyní tě zří moje oči. Proto odvolávám a projevuji lítost v popelu a v prachu“. A Hospodin požehnal Jobovi nakonec víc než dříve, neboť měl čtrnáct tisíc kusů brávu, šest tisíc velbloudů, tisíc párů skotu a tisíc oslic. Potom žil Job ještě sto čtyřicet let a viděl své děti a vnuky, čtyři pokolení. (Job 42, 1-6. 12. 16)

Biblický úryvek, který jsme vyslechli, uzavírá knihu Job, která patří k vrcholům světové literatury. Na naší pouti katechezemi o stáří potkáváme Joba jako svědka víry, který se nespokojí s „karikaturou“ Boha, ale protestuje proti zlu, dokud mu Bůh neodpoví a neodhalí před ním svou tvář. Bůh nakonec odpovídá, a to – jako vždy – překvapivě: ukazuje Jobovi svou slávu, aniž by ho rozdrtil. Naopak, zjevuje se před ním ve výsostné laskavosti tak, jak to činí stále. Stránky této knihy je třeba dobře pročitat, bez předsudků a klišé, abychom postřehli

sílu Jobova volání. Prospěje nám, když se dáme proškolit jeho postojem, abychom odolali pokušení moralismu při střetnutí se zoufalstvím a sklíčeností, plynoucími z bolesti nad ztrátou všeho.

Touto závěrečnou pasáží celé knihy vrcholí příběh Joba, který v životě o všechno přichází: ztratí bohatství, rodinu, syna a také zdraví, a nakonec posetý ranami hovoří se třemi a posléze čtyřmi přáteli, kteří ho přijdou pozdravit. Na závěr se sám Bůh konečně ujímá slova – onen Jobův dialog s jeho přáteli byl totiž jakousi cestou ke chvíli, kdy se Bůh vysloví – a chválí Joba, protože pochopil tajemství Boží něhy, ukryté v Jeho mlčení. Bůh kárá Jobovy přátele, přesvědčené o svých znalostech Boha a bolesti, kteří Joba vyhledali, aby mu přinesli útěchu, ale nakonec jej odsuzují podle svých předem vytvořených vzorců. Kéž nás Bůh uchrání takového pokryteckého a domýšlivého pietismu, oné moralistické religiozity, založené na příkazech, která nás přivádí k nadutosti a farizejskému pokrytectví.

Pán se na jejich adresu vyjadřuje těmito slovy. Praví: „Zlobím se na tebe a na tvé dva přátele, že jste o mně správně nemluvili jako můj služebník Job. Proto si nyní vezměte sedm býčků a sedm beranů: jděte k mému služebníkovi Jobovi a obětujte je jako celopal za sebe. Job, můj služebník, se za vás pomodlí, abych já kvůli němu vás nepotrestal, že jste o mně nemluvili správně jako můj služebník Job”. (42,7-8). Toto Boží prohlášení nás překvapuje, protože jsme předtím pročítali stránky Jobových plamenných námitek, které nás ohromovaly. A přesto – říká Pán – se Job vyjadřoval dobře i ve své zlobě a hněvu, namířenými proti Bohu, protože odmítl přijmout Boha jako „Pronásledovatele“. Bůh je kýmisi jiným. A Bůh navrací Jobovi dvojnásobek jeho statků poté, co jej požádal o modlitbu za jeho špatné přátele.

Obrat v této konverzi k víře nastává právě na vrcholu Jobova výbuchu, kterému dává průchod těmito slovy: „Ale já vím, že můj Obhájce žije a jako poslední vstane na zemi, u sebe mě postaví po mém probuzení a ve svém těle spatřím Boha. Já sám ho spatřím, mé oči ho uvidí, ne jako nepřítele: mé ledví v mém nitru touhou po něm prahne”. (19,25-27). To je krásný úryvek, při kterém mi přichází na mysl závěr Händelova geniálního oratoria Mesiáš, v němž po slavnostním Alleluja soprán klidně a pomalu zpívá: „Já vím, že můj Vykupitel je živ“. Stejně tak po veškeré Jobově bolesti a radosti zaznívá Pánův hlas jinak: „Můj Obhájce žije“, je přeci něco krásného, což bychom mohli vykládat následovně: „Můj Bože, vím, že nejsi mým Pronásledovatelem. Můj Bůh přijde a zjedná mi spravedlnost“. Je to prostá víra v Boží zmrtvýchvstání, v Ježíše Krista, v Pána, který nás ustavičně očekává a přijde.

Podobenství knihy Job dramaticky a příkladně vyjevuje reálné životní dění, tedy skutečnost, že na člověka, rodinu či nějaký národ doléhají příliš těžké zkoušky, nepřiměřené lidské nepatrnosti a křehkosti. Jak se říká, neštěstí si chodí pro vodu do mlýna. Některé lidi někdy porazí tolik zla, až se to jeví přehnaně a nespravedlivě. A není jich málo – všichni je známe, zneklidňuje nás jejich volání, ale zároveň obdivujeme pevnost jejich víry a tiché lásky. Myslím

zde na rodiče s vážně postiženými dětmi, anebo na chronicky nemocné či jejich rodinné příslušníky, kteří o ně pečují...Tyto situace mnohdy zhoršuje nedostatek ekonomických prostředků. Za určitých dějinných okolností jako by si tato nashromážděná zátěž dala kolektivní dostaveníčko, jak se to v těchto letech stalo s koronavirovou pandemií a nynější válkou na Ukrajině.

Můžeme tyto „krajnosti“ ospravedlnit jako vyšší racionalitu přírody anebo dějin? Můžeme jim nábožensky žehnat a považovat je za spravedlivou reakci, kterou si oběti vysloužily za svá provinění? Nikoli, to nemůžeme. Existuje určité právo oběti na vzpouru proti mystériu zla, právo, které Bůh komukoli přiznává, či spíše v podstatě On sám je podněcuje. Občas ke mně přistoupí lidé, kteří mi vysvětlují, že se bouří proti Bohu kvůli nějakému problému...Odpovídám jim: Víš ale, můj drahý, že protest je způsob modlitby? Když se děti a mladí lidé bouří proti rodičům, snaží se upoutat jejich pozornost a vynutit si jejich péči. Pokud máš v srdci nějakou ránu či bolest a máš chuť se proti ní vzbouřit, ohrazuj se také před Bohem – Bůh tě vyslechne, Bůh je Otec, Bůh se neleká našeho vzdoru v modlitbě, Bůh rozumí. Buď ale ve své modlitbě svobodný, nespoutej ji v předem daných schématech. Modlitba má být bezprostřední, jako rozhovor syna s otcem, který říká vše, co mu přichází na jazyk, protože ví, že mu otec porozumí. Boží „mlčení“ v prvních dramatických momentech vyjadřuje právě toto pochopení – Bůh se nevyhýbá útěše, avšak na počátku dopřává Jobovi, aby dal průchod svému vzdoru, a naslouchá mu. Možná bychom se někdy měli od Boha poučit v této úctě a laskavosti. Boha netěší ono takříkajíc encyklopedické vysvětlování a úvahy Jobových přátel. Je totiž šťávou jazyka, která není správná – jedná se o onu vše objasňující religiozitu, při níž však srdce zůstává chladné. Bohu se to nelíbí a upřednostňuje Jobův vzdor anebo Jobovo mlčení.

Jobovo vyznání víry, které se vynořilo z jeho neutuchajícího vzývání Boha, nejvyšší spravedlnosti, se nakonec obohacuje o téměř mystický prožitek, jak bych jej nazval, který jej přiměje k tomuto vyznání: „Zvěděl jsem o tobě jen podle doslechu, ale nyní tě zří moje oči“ (42,5). Kolika lidem, kolika z nás, nějaká temná či ošklivá zkušenost umožní, abychom Boha poznali lépe než dříve! A stejně jako Job můžeme vyslovit: Znal jsem tě jednom z doslechu, ale nyní jsem tě spatřil, protože jsem se s tebou setkal. Toto svědectví je mimořádně věrohodné tehdy, když k němu dospějeme ve stáří s jeho postupným chřadnutím a ztrátou. Staří lidé leccos v životě zakusili a také si všimli lichosti lidských příslibů. Mužové zákona, vědy, a dokonce i náboženství, kteří zaměňují pronásledovatele s obětí a přikládají oběti plnou odpovědnost za její bolest, se mýlí!

Staří lidé, kteří si najdou cestu k tomuto svědectví, jež dokáže přeměnit roztrpčení ze ztráty houževnatosti v očekávání Božího příslibu, jsou nenahraditelným přínosem ve společenství, které se potýká s přemírou zla. Zrak věřících, který se upírá k Ukřižovanému, se naučí právě

tomuto postoji. Kéž bychom se mu mohli naučit také od mnoha prarodičů a seniorů, kteří jako Maria připojují svou leckdy trýznivou modlitbu ke zvolání Božího Syna na kříži, jenž se odevzdává Otcí. Pohledme na stařenky a starce s láskou a věnujme pozornost jejich osobní zkušenosti. Mnoho v životě vytrpěli, mnohé se naučili, mnohým si prošli, ale nakonec dospívají k onomu – řekl bych – téměř mystickému pokoji – pokoji ze shledání s Bohem, v němž mohou vyslovit: „Zvěděl jsem o tobě jen podle doslechu, ale nyní tě zří moje oči“. Tito staří lidé se podobají onomu pokoji ukřižovaného Boha, který se svěřuje Otcí.

11. Kniha Kazatel: Temná nejistota životního smyslu a dění

“Proto se mi zošklivil život, neboť nic se mi nelíbí, co se děje pod sluncem, všechno je marnost a chytání větru. Proto se mi zošklivila všechna má práce, kterou jsem tady vykonal a kterou musím zanechat tomu, kdo přijde po mně. Závěrem všeho slyš toto: Boj se Boha a zachovávej jeho přikázání, to je úkol každého člověka. Vždyť Bůh povolá na svůj soud každý skutek, všechno, co je skryté, a i je to dobré, nebo špatné”. (Kazatel 2,17-18; 12,13-14)

Při našich úvahách o stáří, ve kterých nadále pokračujeme, se dnes budeme zabývat knihou Kazatel, dalším drahokamem, vloženým do Bible. Hned při první četbě nás tento krátký spisek zaujme, ale také zneklidní svým slavným refrénem: „Marnost nad marnost, všechno je marnost“. Tento výrok se opakuje – vše je marnost, opar a kouř, vše je prázdnota. Zarazí nás, že v Písmu svatém nacházíme takové výrazy, zpochybňující smysl existence. Ve skutečnosti ovšem Kazatelovo kolísání mezi smyslem a nonsensem ironicky zobrazuje takové životní poznání, které se odděluje od zaujetí pro spravedlnost, již zaručuje Boží soud. Samý závěr knihy naznačuje východisko z této zkoušky: „Boj se Boha a zachovávej jeho přikázání, to je úkol každého člověka“ (12,13). To je rada k řešení tohoto problému.

Při pohledu na skutečnost, která leckdy zdánlivě pojímá veškeré protiklady a vyhrazuje jim stejnou sudbu, již je konečná nicota, se nám cesta lhostejnosti může jevit jako jediný lék na bolestné rozčarování. Vystávají v nás otázky, zda naše úsilí vůbec změnilo svět a jestli někdo dokáže uplatnit rozdíl mezi spravedlivým a nespravedlivým člověkem. Vše se jeví neúčinně, proč tedy vyvíjet tolikerou snahu?

Tento druh negativního vhledu se může vynořit v každém věku, avšak ve stáří se tato ztráta iluzí dostavuje takřka nevyhnutelně. Je tedy rozhodující, aby stáří odolávalo demoralizujícím účinkům onoho rozčarování. Pokud si staří lidé, kteří už v životě leccos zažili, uchovají nedotčené své zaujetí pro spravedlnost, existuje naděje pro lásku a také pro víru. Průchod touto – zdraví prospěšnou – krizí je pro dnešní svět klíčový. Proč? Protože kultura, která si nárokuje,

že všemu stanoví míru a bude se vším manipulovat, nakonec mravně podkopává kolektivní smysl pro lásku a dobro.

Takový mravní úpadek nám odnímá vůli k činu. Domnělá „pravda“, která se omezuje na zaznamenávání světa, registruje také jeho netečnost vůči protikladům, které – bez vykoupení – odevzdává toku času a údělu v nicotě. Moderní hledání pravdy v této svojí formě oděné vědeckostí, ale zároveň velice necitlivé a nemorální, podléhá pokušení, aby se zcela rozloučilo se zaujetím pro spravedlnost. Již nevěří ve svůj osud, příslib, vykoupení.

Pro naši moderní kulturu, která by vše chtěla svěřit exaktnímu poznání věcí, je zjev tohoto nového *cynického rozumu*, který sčítá poznání a neodpovědnost, tvrdým protiúderem. Poznání, které nás zprošťuje mravnosti, se zprvu jeví jako zdroj svobody a energie, avšak velice brzy se mění v *ochromení duše*.

Kazatel ironicky strhává masku tomuto osudovému svodu, jímž je všemocné vědění – delirium vševědoucnosti, které plodí nemohoucnost vůle. Mniši starobylé křesťanské tradice přesně vymezili tuto nemoc duše, která náhle odhalí marnost poznání postrádajícího víru a morálku, iluzi pravdy bez spravedlnosti. Nazývali ji „acedií“. Je to jedno z pokušení, které přepadá všechny lidi, včetně starců. Nejedná se o pouhou lenost, nikoli, je čímsi víc. Nejde zkrátka o depresi, ale spíše o kapitulaci na poznání světa, které pozbylo zanícení pro spravedlnost a následného činu.

Toto poznání, odmítající jakoukoli etickou odpovědnost a cit pro reálné dobro, po sobě zanechává nikoli neškodnou vyprázdňenost smyslu a oslabení sil. Nejenom totiž odnímá vůli k dobru, nýbrž – zpětným nárazem – otevírá bránu agresivním silám zla. Jsou to síly pominutého rozumu, který zcyničtěl přemírou ideologie. Veškerý náš pokrok a blahobyt z nás učinil „společnost únavy“. Měli jsme vyrábět všeobecný blahobyt, ale připouštíme vědecky selektivní trh zdraví. Měli jsme stanovit nepřekročitelnou hranici míru, ale namísto toho jsme svědky toho, jak se za sebou kupí stále nelitostnější války proti bezbranným lidem. Věda pokročila, což je přirozeně dobré, ale vážne životní moudrost, která je něco zcela jiného.

Tento bezcitný a neodpovědný rozum nakonec odnímá sílu a energii také našemu poznávání pravdy. Nikoli náhodou žijeme v době *fake news*, kolektivních pověr a pseudovědeckých pravd. Je zajímavé, že v této kultuře, prahnoucí po vědění a poznávání všech věcí v nesmírné přesnosti, se rozšířilo tolik kultivované magie. Je to čarodějnictví s určitým stupněm kultury, které člověka přivádí do života v pověrčivosti – na jedné straně se rozumem ubírá kupředu, aby poznával věci až ke kořenům, na straně druhé jeho duše potřebuje něco jiného a vydává se cestou pověry a magie. Stáří se může poučit z ironické Kazatelovy moudrosti onomu umění, které vynáší na světlo klam, ukrytý v deliriu pravdy, k níž dospívá mysl zbavená citu pro spravedlnost. Starci, oplývající moudrostí a humorem, přinášejí velký prospěch mladým lidem, protože je zachraňují z osidel poznávání světa, které je smutné a ochuzené o životní

moudrost. Takoví staří lidé mládež opětovně přivádějí k Ježíšovu příslibu: „Blahoslavení, kdo lační a žízni po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni“ (Mt 5,6). Právě oni zasévají do mladých lidí hlad a žízeň po spravedlnosti. A proto, my starci, seberme odvahu a jděme vpřed, máme ve světě veliké poslání. Prosím ale, neutíkejme se do nekonkrétního, nereálného idealismu bez kořenů, řečeno jasně: do životních kouzel a čar.

12. Papež: Neskrývejte křehkost stáří

Vždyť tys má naděje, Pane, má důvěra od mého mládí, Hospodine! V tobě jsem měl oporu od matčina lůna, od klína mé matky byls mým ochráncem, v tebe jsem vždy doufal. Dals mi prožít mnoho zlých útrap, ale opět mě vzkřísíš a znovu vyzdvihneš z hlubin země. Rozmnož mou důstojnost a znovu mě potěš! (Žalm 71, 5-6. 20-21)

Krásná modlitba starého člověka, kterou nacházíme v žalmu 71 a kterou jsme slyšeli, nás vybízí k rozjímání o silném napětí, které provází období stáří, kdy se vzpomínka na překonané námahy a přijatá požehnání stává zkouškou víry a naděje.

Zkouška přichází sama o sobě se slabostí, která doprovází pouť křehkostí a zranitelností stáří. A žalmista – starší člověk, který se obrací k Hospodinu – výslovně zmiňuje, že tato zkouška se stává záminkou k opuštění, podvodům, přetvářce a aroganci, kterým jsou občas staří lidé vystaveni. Je to forma zbabělosti, na kterou se v naší společnosti specializujeme. Je to pravda! V této společnosti odhození, v této kultuře odhození, jsou starší lidé odsouváni na vedlejší kolej a trpí těmito věcmi. Ve skutečnosti není nouze o ty, kteří zneužívají věku starých lidí, podvádějí je a zastrašují tisíci způsoby. Často čteme v novinách nebo slyšíme ve zprávách o starých lidech, kteří jsou bez skrupulí podváděni, aby se zmocnili jejich úspor; nebo kteří jsou ponecháni bez ochrany nebo opuštěni bez péče; nebo kteří jsou uráženi různými formami pohrdání a zastrašování, aby se vzdali svých práv. I v rodinách – a to je vážné – se dějí takové krutosti. Starší lidé jsou vyhozeni, opuštěni v domovech důchodců, děti je nenavštěvují, a pokud ano, tak jen párkrát do roka. Starší lidé se ocitli přímo v existenčním koutě. A to se děje: děje se to dnes, děje se to v rodinách, děje se to neustále. Musíme se nad tím zamyslet. Celá společnost si musí pospíšet s péčí o stále početnější a často i opuštěnější staré lidi, kteří jsou přitom pokladem. Když slyšíme o starších lidech, kteří jsou zbavováni své samostatnosti, bezpečí, a dokonce i domova, chápeme, že rozpolcenost dnešní společnosti vůči starším lidem není problémem občasných mimořádných událostí, ale rysem kultury odhození, která otravuje svět, v němž žijeme. Starý člověk v žalmu se svěří Bohu se svým zoufalstvím: “Vždyť moji nepřátelé o mně mluví”, říká, “ti, kdo na mě číhají, spolu se umlouvají. Říkají: Bůh ho opustil, pronásledujte ho a chopte se ho, už ho nikdo nezachrání.” (v. 10-11). Důsledky jsou fatální.

Stáří nejenže ztrácí svou důstojnost, ale člověk dokonce pochybuje, že si zaslouží i nadále žít. Proto jsme všichni v pokušení skrývat svou zranitelnost, tajit svou nemoc, svůj věk a své stáří, protože se obáváme, že jsou předsíní ke ztrátě naší důstojnosti. Položme si otázku: je lidské vyvolat tento pocit? Jak je možné, že moderní civilizace, tak vyspělá a výkonná, tak špatně snáší nemoci a stáří? A skrývá nemoc a stáří? A jak je možné, že politika, která tak usiluje o vymezení hranic důstojného života, je zároveň necitlivá k důstojnosti láskyplného soužití se starými a nemocnými lidmi?

Starý člověk v žalmu, který jsme slyšeli, tento starý člověk, který vnímá své stáří jako porážku, znovu objevuje důvěru v Hospodina. Cítí potřebu, aby mu někdo pomohl. A obrací se k Bohu. Svatý Augustin v komentáři k tomuto žalmu nabádá starého člověka: "Neboj se, že budeš ve stáří opuštěn. [...] Proč se bojíš, že tě [Pán] opustí, že tě zavrhne v době tvého stáří, proč se toho bojíš? Kdy tvá síla selže? Vskutku, právě tehdy bude jeho síla v tobě, když tvá síla selže" (PL 36, 881-882), tak říká Augustin. A starý žalmista se dovolává: "*Ve své spravedlnosti mě vyprost' a vysvobod', nakloň ke mně svůj sluch a zachraň mě! Bud' mi ochrannou skálou, pevností k mé záchraně, neboť tys moje skála a tvrz.*" (v. 2-3). Tato prosba svědčí o Boží věrnosti a obrací se na jeho schopnost otrást svědomím, které je odkloněno necitlivostí k podobenství smrtelného života, který musí být zachován ve své celistvosti. Znovu se modlí takto: "*Bože, nevzdaluj se ode mě, Bože můj, na pomoc mi pospěš! Ať se zastydí a zahynou moji protivníci, ať se odějí hanbou a potupou, kdo hledají mou zkázu.*" (v. 12-13).

Vskutku, hanba by měla padnout na ty, kdo zneužívají slabosti nemoci a stáří. Modlitba obnovuje v srdci staršího člověka příslib Boží věrnosti a požehnání. Starší člověk znovu objevuje modlitbu a vydává svědectví o její síle. Ježíš v evangeliích nikdy neodmítá modlitbu těch, kteří potřebují pomoc. Starší lidé mohou díky své slabosti učit ty, kteří jsou v jiném věku, že se všichni musíme odevzdat Pánu a dovolávat se jeho pomoci. V tomto smyslu se musíme všichni poučit ze stáří: ano, stáří je dar, který je chápán jako odevzdání se do péče druhých, počínaje samotným Bohem.

Existuje tedy "magisterium křehkosti", které neskrývá křehkosti, ne. Jsou skutečné, existuje realita a existuje magisterium křehkosti, které nám stáří dokáže věrohodně připomínat po celou dobu lidského života. Neskrývej stáří, neskrývej slabosti stáří. To je poučení pro nás všechny. Toto magisterium otevírá rozhodující obzor pro reformu naší vlastní civilizace. Reformu, která je nyní nezbytná ve prospěch soužití všech. Marginalizace starších lidí jak pojmově, tak prakticky poškozují všechna období života, nejen období stáří. Každý z nás dnes může myslet na starší lidi v rodině: jaký k nim mám vztah, jak na ně vzpomínám, jak je navštěvuji? Snažím se, aby jim nic nechybělo? Respektuji je? Starší lidé, kteří jsou v mé rodině: vzpomeňte si na matku, otce, dědečka, babičku, strýce, přátele... Mám je vymazat ze svého života? Nebo si k nim jdu pro moudrost, životní moudrost? Nezapomeň, že i ty budeš starým mužem nebo

ženou. Stáří přichází pro každého. A tak, jak bys chtěl, aby se s tebou zacházelo ve stáří, zacházej dnes se starými lidmi. Jsou paměť rodiny, paměť lidstva, paměť země. Střež staré lidi, kteří jsou moudrostí. Kéž Pán dopřeje starším lidem, kteří jsou součástí církve, velkorysost této výzvy a provolání. Kéž nás tato důvěra v Pána nakazí. A to pro dobro všech, jich, nás i našich dětí. Děkuji.

13. Nikodém. Jak se může člověk narodit, když je už starý?

Ježíš mu odpověděl: „Amen, amen, pravím ti: Jestliže se nenarodí někdo znova, nemůže spatřit Boží království.“ Nikodém mu namítl: „Jak se může člověk narodit, když je starý? Přece nemůže podruhé vejít do mateřského lůna a narodit se.“ Ježíš odpověděl: „Amen, amen, pravím ti: Jestliže se nenarodí někdo z vody a z Ducha, nemůže vejít do Božího království. Co se narodilo z těla, je tělo, co se narodilo z Ducha, je duch. (Jan 3, 3-6)

Mezi významnější starší postavy evangelií patří Nikodém – jeden z židovských vůdců –, který chtěl Ježíše poznat, ale šel za ním tajně v noci (srov. J 3,1-21). V Ježíšově rozhovoru s Nikodémem se objevuje jádro Ježíšova zjevení a jeho vykupitelského poslání, když říká: "Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nebyl ztracen, ale měl život věčný" (v. 16).

Ježíš říká Nikodémovi, že aby "člověk viděl Boží království", musí se "narodit shůry" (srov. v. 3). Nejde o to, abychom se znovu narodili, abychom opakovali svůj příchod na svět a doufali, že nová reinkarnace nám umožní lepší život. Toto opakování ztrácí smysl. Naopak, vyprázdnilo by veškerý smysl prožitého života, vymazalo by ho, jako by to byl neúspěšný experiment, zaniklá hodnota, promarněná prázdnota. Ne, to není to znovuzrození, o kterém mluví Ježíš: je to něco jiného. Tento život je v Božích očích drahocenný: označuje nás za tvory, které Bůh něžně miluje. "Zrození shůry", které nám umožňuje "vejít" do Božího království, je zrozením v Duchu, přechodem přes vody do zaslíbené země stvoření smířeného s Boží láskou. Je to znovuzrození shůry, s milostí Boží. Nejedná se o fyzické znovuzrození v jiném čase.

Nikodém toto zrození špatně chápe a uvádí stáří jako důkaz jeho nemožnosti: člověk nevyhnutelně stárne, sen o věčném mládí se trvale vzdaluje, cokoli se zrodí v čase, směřuje ke svému konci. Jak si lze představit závěr, který má podobu zrození? Nikodém uvažuje takto a nenachází způsob, jak Ježíšova slova pochopit. Co je to znovuzrození?

Nikodémova námitka je pro nás velmi poučná. Ve světle Ježíšových slov ji můžeme převrátit v objev poslání, které je vlastní stáří. Ve skutečnosti stáří nejenže není překážkou pro zrození

shůry, o němž mluví Ježíš, ale stává se vhodnou dobou k jeho osvícení a osvobození od zkušenosti ztracené naděje. Naše doba a kultura, které vykazují znepokojivou tendenci považovat narození dítěte za prostou záležitost výroby a biologické reprodukce lidské bytosti, pak pěstují mýtus věčného mládí jako zoufalou posedlost nezničitelným tělem. Protože stářím se v mnoha ohledech pohrdá. Protože nese nezvratný důkaz o omylu tohoto mýtu, který by nás přiměl vrátit se do mateřského lůna, abychom byli navždy mladí v těle.

Technologie je k tomuto mýtu přitahována ve všech směrech: zatímco čekáme na porážku smrti, můžeme udržovat tělo při životě pomocí léků a kosmetiky, které zpomalují, skrývají, odstraňují stáří. Samozřejmě, že zdravý životní styl je jedna věc a mýty jsou věc druhá. Nelze však popřít, že záměna těchto dvou pojmů v nás vyvolává myšlenkový zmatek. Zaměňovat zdravý životní styl s živením mýtu o věčném mládí... Tolik se toho dělá pro to, abychom znovu získali mladistvý vzhled: tolik triků, tolik operací, abychom vypadali mladě. Vzpomínám si na slova moudré italské herečky Anny Magnaniové, když jí řekli, že jí musí odstranit vrásky, a ona řekla: "Ne, nesahejte na ně! Tolik let trvalo, než jsem je získala: Nesahejte na ně!". Vrásky jsou symbolem zkušenosti, symbolem života, symbolem zralosti, symbolem prošlé cesty. Nedotýkejte se jich, abyste se stali mladými, ale jen mladými tváří: důležitá je celá osobnost, důležité je srdce a srdce je jako ona mladistvost dobrého vína, které čím je starší, tím je lepší.

Život ve smrtelném těle je krásný ve své "nedokončenosti": jako některá umělecká díla, která mají právě ve své nedokončenosti jedinečné kouzlo. Protože život tady dole je "začátkem", ne završením: přicházíme na svět právě takto, jako skuteční lidé, jako lidé, kteří postupně stárnou, ale jsou navždy skuteční. Život ve smrtelném těle je však příliš malý prostor a čas na to, abychom mohli udržet a naplnit tu nejcennější část naší existence v čase tohoto světa. Víra, která přijímá hlásání evangelia o Božím království, ke kterému směřujeme, má podle Ježíše mimořádný první účinek. Umožňuje nám "vidět" Boží království. Jsme schopni skutečně vidět mnohá znamení naší naděje na naplnění toho, co v našem životě nese znak Božího záměru pro věčnost.

Jde o znamení evangelijní lásky, která v mnoha ohledech osvětluje Ježíš. A pokud je můžeme "vidět", můžeme také "vstoupit" do království, a to skrze Ducha, skrze obnovující vodu.

Stáří je stav, který je mnohým z nás dopřán a v němž si lze zázrak tohoto zrození shůry důvěrně osvojit a učinit jej věrohodným pro lidské společenství: nevyjadřuje nostalgii po zrození v čase, ale lásku ke konečnému cíli. Z tohoto pohledu má stáří jedinečnou krásu: kráčíme vstříc Věčnému. Nikdo nemůže znovu vstoupit do mateřského lůna, ani do své technologické a konzumní náhražky. Toto nepřináší moudrost, neposkytuje to naplněnou cestu, je to umělé. Bylo by to smutné, i kdyby to bylo možné. Starý člověk kráčí vpřed, starý člověk kráčí k cíli, k Božímu nebi, starý člověk kráčí se svou moudrostí prožitou během života. Stáří je tedy

zvláštním časem, kdy je možné vymanit budoucnost z technokratické iluze biologického a robotického přežití, ale především proto, že se otevírá laskavosti Božího tvůrčího a plodícího lůna. Zde bych zdůraznil toto slovo: laskavost starých lidí. Pozorujte dědečka nebo babičku, jak se dívají na svá vnoučata, jak svá vnoučata hladí: tu laskavost, oproštěnou od všech lidských nástrah, která překonala lidské zkoušky a je schopna svobodně rozdávat lásku, láskyplnou blízkost jednoho k druhému. Tato něha otevírá dveře k pochopení Boží něhy. Nezapomínejme, že Duch Boží je blízkost, soucit a něha. Bůh je takový, umí hladit. A stáří nám pomáhá pochopit tento rozměr Boha, kterým je něha. Stáří je zvláštní čas, kdy se budoucnost vymaňuje z technokratické iluze, je to čas Boží něhy, která tvoří, vytváří cestu pro nás všechny. Kéž nám Duch svatý dopřeje znovu otevřít toto duchovní – a kulturní – poslání stáří, které nás sblížuje se zrozením shůry. Když takto přemýšlíme o stáří, říkáme si: jak je možné, že se tato kultura odhazování rozhodne odložit staré lidi, protože je považuje za neužitečné? Staří lidé jsou posly budoucnosti, staří lidé jsou posly laskavosti, staří lidé jsou posly moudrosti prožitého života. Pojd'me dopředu a dívejme se na staré.

14. Stáří je omezením i darem, zavrhnout ho znamená zradit život

Hned jak Ježíš vyšel ze synagogy, vstoupil s Jakubem a Janem do Šimonova a Ondřejova domu. Šimonova tchyně ležela v horečce. Hned mu o ní pověděli. Přistoupil, vzal ji za ruku a pozvedl ji. Tu jí horečka přestala a ona je obsluhovala. (Mk 1,29-31)

Slyšeli jsme prosté a dojemné vyprávění o uzdravení Šimonovy tchyně – ještě se nejmenuje Petr – v Markově verzi evangelia. Tato krátká epizoda je s drobnými, ale nápadnými odchylkami popsána i v dalších dvou synoptických evangeliích. "Šimonova tchyně ležela v posteli s horečkou," píše Marek. Nevíme, zda šlo o lehkou nemoc, ale ve stáří může být i obyčejná horečka nebezpečná. Ve stáří už nemůžete být pánem svého těla. Člověk se musí naučit vybrat si, co dělat a co ne. Tělesná síla nás opouští, i když naše srdce nepřestává toužit. Člověk se pak musí naučit tuto touhu očišťovat: být trpělivý, vybírat si, co žádat od těla a od života. Když jsme staří, nemůžeme dělat totéž, co když jsme byli mladí: tělo má jiný rytmus a my mu musíme naslouchat a přijmout jeho limity. Všichni je máme. I já teď musím chodit s holí.

Na starší lidi doléhá nemoc jiným a novým způsobem než na mladé nebo dospělé. Je to jako tvrdá rána, která dopadá na již tak těžké období. Zdá se, že nemoc starého člověka uspiší příchod smrti a v každém případě zkrátí dobu života, kterou už tak považujeme za krátkou.

Vkrádají se pochybnosti, že se neuzdravíme, že "tentokrát je to naposledy, co jsem onemocněl..." a tak dále: takovéto myšlenky přicházejí na mysl... Člověk nemůže snít o naději v budoucnost, která se nyní jeví jako neexistující. Slavný italský spisovatel Italo Calvino si všiml hořkosti starých lidí, kteří trpí ztrátou věcí minulých více, než se těší z příchodu nových. Ale scéna z evangelia, kterou jsme právě slyšeli, nám pomáhá doufat a už nám nabízí první lekci: Ježíš nenavštěvuje onu nemocnou stařenu sám, ale jde tam spolu se svými učedníky. A to nás nutí trochu se zamyslet.

Právě křesťanská komunita se musí postarat o seniory: příbuzní a přátelé, ale i komunita. Starší lidi musí navštěvovat mnoho lidí společně a často. Nikdy bychom neměli zapomínat na tyto tři řádky evangelia. Dnes zejména proto, že počet starších lidí výrazně vzrostl, a to i v poměru k mladým, protože se nacházíme v demografické zimě, rodí se méně dětí a je mnoho starších a málo mladých lidí. Musíme cítit odpovědnost navštěvovat starší lidi, kteří jsou často osamělí, a předkládat je Pánu s našimi modlitbami. Sám Ježíš nás naučí, jak je milovat. "Společnost je skutečně vstřícná vůči životu, když uznává, že život je cenný i ve stáří, postižení, těžké nemoci, a dokonce i tehdy, když vyhasíná" (Poselství Papežské akademii pro život, 19. února 2014). Život je vždycky cenný. Když Ježíš uvidí nemocnou starší ženu, vezme ji za ruku a uzdraví ji: stejné gesto udělá, když vzkřísí mladou ženu, která zemřela: vezme ji za ruku a postaví ji, uzdraví ji tím, že ji postaví zpět na nohy. Ježíš tímto laskavým gestem lásky dává učedníkům první lekci: to znamená, že spása je ohlášena, nebo lépe řečeno sdělena, prostřednictvím pozornosti k této nemocné osobě; a víra této ženy září vděčností za laskavost Boha, který se nad ní sklonil. Vracím se k tématu, které jsem v těchto katechezích opakoval: zdá se, že tato kultura vyhazování odstraňuje starší lidi. Ano, nezabije je, ale společensky je vymaže, jako by byly břemenem, které je třeba nést: je lepší je skrýt. To je zrada lidskosti, to je to nejošklivější, to je selekce života podle užitečnosti, podle mládí, a ne s životem, jaký je, s moudrostí stáří, s hranicemi stáří. Staří lidé nám mají co dát: je v nich životní moudrost. Je toho tolik, co nás mohou naučit: proto musíme také učit děti, aby se staraly o své prarodiče a chodily k nim. Dialog mezi mladými lidmi a prarodiči, dětmi a prarodiči je zásadní pro společnost, je zásadní pro církve, je zásadní pro zdraví života. Tam, kde chybí dialog mezi mladými a starými, něco chybí a vyrůstá generace bez minulosti, tedy bez kořenů.

Jestliže první lekci nám dal Ježíš, druhou nám dává starší žena, která "vstala a začala jim sloužit". I jako starší člověk může, ba dokonce musí, sloužit komunitě. Je dobře, že starší lidé stále pěstují odpovědnost sloužit a překonávají pokušení stát stranou. Pán je neodhazuje, naopak jim dává sílu sloužit. A rád bych poznamenal, že evangelisté na to v tomto vyprávění nekladou žádný zvláštní důraz: jde o normálnost následování, kterou se učedníci naučí v plném rozsahu na cestě formace, kterou prožijí v Ježíšově škole. Starší, kteří si zachovávají ochotu uzdravovat, utěšovat, přimlouvav se za své bratry a sestry – ať už jsou to učedníci, setníci, lidé

sužovaní zlými duchy, zavržení... – jsou snad nejvyšším svědectvím o čistotě té vděčnosti, která provází víru. Kdyby se staří lidé místo toho, aby byli odstrčeni a vyřazeni ze scény událostí, které poznamenávají život společenství, dostali do středu společné pozornosti, byli by povzbuzeni k vykonávání vzácné služby vděčnosti Bohu, který na nikoho nezapomíná. Vděčnost starších lidí za dary, které od Boha ve svém životě obdrželi, jak nás učí Petrova tchyně, navrácí společenství radost ze společného života a dává víře učedníků základní charakteristiku jejího určení.

Musíme se však dobře naučit, že duch přímluvy a služby, který Ježíš předepisuje všem svým učedníkům, není jen záležitostí žen: v Ježíšových slovech a skutcích není ani stín tohoto omezení. Evangelijní služba vděčnosti za Boží láskyplnost není v žádném případě zapsána v gramatickém schématu pána muže a ženy služebnice. To však nic neubírá na skutečnosti, že ženy mohou muže učit o vděčnosti a něže víry ve věcech, které jsou pro muže obtížněji pochopitelné. Také Petrova tchyně jim na cestě za Ježíšem ukázala cestu ještě předtím, než k tomu apoštolové sami dozráli. A zvláštní jemnost Ježíše, který se "dotkl její ruky" a "jemně se nad ní sklonil", od samého počátku jasně ukazovala jeho zvláštní citlivost vůči slabým a nemocným, kterou se Boží Syn jistě naučil od své Matky. Prosím, zajistíme, aby staří lidé, babičky, dědečkové byli nablízku dětem, mladým lidem, aby jim předávali tuto životní paměť, aby jim předávali tuto životní zkušenost, tuto životní moudrost. Pokud se nám podaří propojit mladé a staré lidi, bude to znamenat i větší naději pro budoucnost naší společnosti.

15. Petr a Jan

Zeptal se ho (Ježíš) potřetí: „Šimone, (synu) Janův, miluješ mě?“ Petr se zarmoutil, že se ho potřetí zeptal: „Miluješ mě?“, a odpověděl mu: „Pane, ty víš všechno – ty víš, že tě miluji!“ Ježíš mu řekl: „Pas moje ovce! Amen, amen, pravím ti: Dokud jsi byl mladší, sám ses přepásával a chodils, kam jsi chtěl. Ale až zestárneš, vztáhneš ruce, a jiný tě přepásá a povede, kam nechceš.“ (Jan 21,17-18)

Na naší cestě katechezemi o stáří dnes budeme rozjímat o rozhovoru, který vede zmrtvýchvstalý Ježíš s Petrem v závěru Janova evangelia (21,15-23). Vzbuzuje v nás pohnutí, protože vyjevuje veškerou Ježíšovu lásku k jeho učedníkům a též vrcholnou lidskost jeho vztahu vůči nim, zejména pak k Petrovi. Je to vztah vlídný, avšak nikoli strojený; je přímý, silný, svobodný, otevřený. Je to vztah mezi muži a v pravdě. Janovo evangelium, navýsost duchovní a vznešené, se tak uzavírá horoucí Ježíšovou prosbou o lásku a Petrovou nabídkou této lásky, které se zcela přirozeně vplétají do jejich rozpravy. Evangelista nás upozorňuje, že vydává svědectví o tom, co zaznamenal (srov. Jan 21,24), a že v něm je třeba hledat pravdu.

Můžeme si položit otázku, zda jsme schopni uchovat úroveň tohoto vztahu mezi Ježíšem a apoštoly v jeho natolik otevřeném, upřímném, přímém a lidsky reálném stylu? Jaký je náš vztah s Ježíšem? Je takový, jaký k Němu vázal apoštoly? Nesvádí nás to naopak velmi často k tomu, abychom svědectví o evangeliu zapouzdřili do jakéhosi nasládlého zjevení, k němuž lze přidružit své příležitostné klanění? Takový postoj, který se jeví jako úcta, nás ve skutečnosti vzdaluje od pravého Ježíše, a dokonce se stává příležitostí k velice abstraktní, sebevztahné a zesvětštělé pouti víry, která není Ježíšovou cestou. Ježíš je vtěleným Božím Slovem a chová se jako člověk, promlouvá k nám jako člověk, Bohočlověk. Ježíš se ve své laskavosti, svém přátelství a blízkosti nepodobá nějakému sladkobolnému svatému obrázku, nikoli: je nám ochotně po ruce, je nám nablízku.

V Ježíšově rozmluvě s Petrem najdeme dva úseky, které se konkrétně týkají stáří a trvání času: času svědectví a času života. V prvním z nich Ježíš varuje Petra: v mládí jsi byl soběstačný, ve stáří už nebudeš tolik pánem svým a svého života. Povězte něco takového člověku, který jako já musí jezdit na vozíčku! Ale takový je život – stáří s sebou nese nemoci, které máme přijímat tak, jak přicházejí. Už nemáme sílu jako zamlada! Také ve slabosti, nemoci a smrti ale máme vydávat svědectví o Ježíši. Svatý Ignác z Loyoly v jednom svém pěkném výroku praví, že „jak v životě, tak ve smrti máme vydat svědectví Ježíšových učedníků“. Závěr života má vypovídat o tom, že jsme Ježíšovi učedníci a že k nám Pán ustavičně hovoří v každém věku. Evangelista připojuje svůj komentář, v němž vysvětluje, že zde Ježíš naznačoval nejvyšší svědectví – mučednickou smrt. Avšak toto napomenutí můžeme vnímat rovněž v širším smyslu: tvé následnictví se bude muset poučit a dát se ztvárňovat tvou osobní křehkostí, bezmocí, závislostí na druhých, a to dokonce v oblékání a chůzi. Přesto však „Mě následuj“ (v.19). Následování Ježíše neustále pokračuje, za dobrého i špatného zdraví, fyzické soběstačnosti či nesoběstačnosti. Je důležité, abychom trvale šli za Ježíšem – po vlastních nohou, v běhu, pomalu, na vozíčku, avšak stále. Moudrost plynoucí z následování si musí prorazit cestu, aby se vryla do Petrova vyznání víry také v omezenosti dané fyzickou slabostí a stářím: „Pane, ty víš, že tě miluji.“ (verše 15.16.17). Těší mne, když se při hovorech se starými lidmi dívám do jejich zářících očí, které jsou výmluvnější než slova, protože svědčí o jednom životě. To je velice krásné znamení, které si musíme uchovat až do konce, a následovat Ježíše v takovéto plnosti života.

Ježíšova rozmluva s Petrem obsahuje cenné ponaučení pro všechny učedníky a pro nás všechny věřící, včetně seniorů. Jedná se o to, abychom se poučili ze své křehkosti a vydávali důsledné životní svědectví také za okolností, kdy je náš život ze široka svěřen do jiných rukou a dalece závisí na iniciativě druhých lidí. Za nemoci a ve stáří naše závislost narůstá, již nejsme soběstační jako dříve. Také zde ale dozrává víra, rovněž tam Ježíš přebývá s námi a také odsud prýští ono bohatství víry, dobře prožívané na životních stezkách.

Opětovně se však musíme ptát: vládneme spiritualitou, která by byla opravdu schopna vykládat toto – již všeobecně dlouhé – období naší slabosti, v němž se spíše svěřujeme jiným než moci své vlastní nezávislosti? Jak v čase závislosti, loučení, vzdalování se životnímu protagonismu zachovat věrnost prožitému následnictví, přislíbené lásce, spravedlnosti, o níž jsme usilovali v době schopné vlastní iniciativy? Není to jednoduché, že? Není snadné rozloučit se s tím, že už nehrajeme hlavní roli.

Toto nové údobí je samozřejmě také časem zkoušky, počínaje – nepochybně velice lidským, ale též velmi záluďným – pokušením o uchování svého protagonismu. Tato potřeba vyniknout se musí umenšovat, snižovat; musíme přijmout, že ve stáří klesá naše vůdčí role. Budou zde ovšem jiné způsoby, jak se vyjádřit, účastnit se v rodině, společnosti, ve skupině přátel. Petra ale přepadá zvědavost a při pohledu na učedníka, kterého Ježíš miloval a který šel za nimi, se ptá: „Pane, a co on?“ (srov. verše 20-21). Strká nos do cizích věcí. Ježíš mu říká: „Mlč!“. Má snad tento člověk zaujmout „mé“ následnictví, „můj“ prostor? Bude mým nástupcem? Tyto otázky ničemu neposlouží, ani nám nepomohou. „Bude snad žít déle než já a zabere mé místo?“ Ježíš odpovídá velice otevřeně a dokonce stroze: „Proč se o to staráš? Zabývej se vlastním životem, svou současnou situací a nestrkej nos do cizích životů. Co je ti po nich? Ty mě následuj!“ (v.22). To je totiž důležité: následovat Ježíše, následovat ho v životě i smrti, ve zdraví i nemoci, v životě překypujícím mnoha úspěchy i v těžkém životě plném ošklivých pádů. Když se chceme vkládat do života druhých, Ježíš nás nabádá: „Proč se o to staráš? Ty mě následuj!“. To je překrásné. My, starci, bychom neměli závidět mladým, kteří se vydávají svou cestou, obsazují naše místa a přetrvávají déle než my. Ctěme svou věrnost přislíbené lásce, následování víry, v níž jsme uvěřili, a to i za okolností, v kterých se blížíme k rozloučení s životem. Tím si vysloužíme obdiv budoucích pokolení a Pánovo vděčné uznání. Umět se rozloučit – v tom spočívá moudrost starých lidí, ale pozor, rozloučit se dobře, s úsměvem, ve společnosti i s druhými lidmi. Život starého člověka je pomalým, ale radostným rozloučením: žil jsem život, víru uchoval. Je pěkné, když starý člověk může říci: „Prožil jsem život, toto je má rodina; prožil jsem život – zhřešil jsem, ale také prokazoval dobro“. Z toho plyne pokoj, tak se loučí starý člověk.

Dokonce nuceně nečinné následování, utvářené dojatým nazíráním a uchváceným nasloucháním Pánova slova – jak tomu bylo u Marie, Lazarovy sestry – se stane nejlepší součástí života nás, starých lidí. Kéž nám nikdo nikdy nevezme tento úděl (srov. Lk 10,42). Pohlížejme na staré lidi a pomáhejme jim, aby mohli prožívat a vyjadřovat svou životní moudrost, aby nás mohli obdarovat tím, co krásného a dobrého mají. Pozorujme je, naslouchejme jim. A my, senioři, se na mladé lidi vždy dívejme s úsměvem: oni budou pokračovat v cestě, ponесou vpřed to, co jsme zaseli, i to, co jsme nezaseli, protože nám k tomu chyběla odvaha a příležitost. Budou v tom pokračovat. Uchovme si stále tento vztah.

Starý člověk nemůže být šťastný bez pohledu na mladé a mladí nepůjdou v životě vpřed, když nebudou dbát na seniory.

**České znění papežových promluv převzato
z <https://www.vaticannews.va/cs.html>.**

Sestavil a biblické úryvky doplnil

P. Vlastimil Krajčovič